

UNIVERZITA KARLOVA PRAHA, PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

Chápání etnických menšin v ČR

Understanding of ethnic minorities in the Czech Republic

Michala Balková

III.ročník

Vedoucí práce

Jarmila Mojžíšová

Praha 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne.....

Poděkování

Děkuji Mojžíšové Jarmile, PhDr., Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce a zároveň chci poděkovat vedení Základní školy Komenského alej, Žatec a Gymnáziu Žatec za poskytnutí dotazníků pro mou výzkumnou část.

Anotace

Tématem této bakalářské práce jsou etnické menšiny, historie národnostních menšin v České republice, postoje české společnosti k etnickým menšinám, chápání etnik dnešními studenty, atd. Časově se práce soustředí na především na období od roku 1918 do současnosti. Cílem mé práce je zjistit chápání etnických menšin českými žáky.

Etnická menšina – migrace - kultura – národ – socializace – diskriminace – historie etnických menšin v ČR – etnické klima v ČR - postoje k cizincům – multikulturní výchova – organizace.

The theme of this bachelor's thesis is ethnic minorities and their history in the Czech Republic. Another theme is the attitudes of Czech society towards ethnic minorities, the understanding of them by today's Czech students and so on. The time focus of this thesis is primarily the period from the year 1918 till now. The thesis' goal is to find out the understanding of ethnic minorities by the Czech students.

Ethnic minority – migration – plantation – nation – socialisation – discrimination – history ethnic minorities in the Czech Republic – ethnic climate in the Czech Republic – attitude towards foreigners – multicultural education – organisation.

Souhlasím s půjčováním diplomové práce v rámci knihovních služeb.

Obsah

Prohlášení.....	2
Poděkování.....	3
Anotace.....	4
Obsah.....	5
Úvod.....	6
1 Etnické menšiny.....	7
1.1 Migrace.....	8
1.2 Kultura.....	9
1.2.1 Tradice.....	10
1.2.2 Společnost.....	10
1.3 Národ.....	11
1.4 Aspekty přizpůsobení.....	12
1.5 Diskriminace.....	14
2 Historie.....	16
2.1. Národnostní menšiny v období 1918-1989.....	18
3 Etnické klima v ČR.....	23
3.1 Postoje k cizincům.....	25
4 Multikulturní výchova, vzdělání.....	29
4.1 Tematické okruhy ve školním vzdělávacím programu.....	31
5 Organizace.....	33
5.1 Evropská unie – EU.....	33
5.2 Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj – OECD.....	34
5.3 Rada Evropy.....	34
6 Výzkumná část.....	35
6.1 Základní škola Komenského alej, Žatec.....	35
6.2 Gymnázium Žatec.....	42
6.3 Shrnutí.....	49
Literatura.....	51
Seznam tabulek, grafů.....	52
Seznam příloh.....	53

Úvod

Multikultura a vše s ní spojené mě během studia velmi zaujala, svoje práce jsem vždy zaměřovala tímto směrem, a proto jsem si jako téma své bakalářské práce zvolila z této oblasti. Chápání etnických menšin v ČR mě osobně velmi zajímá vzhledem k neinformovanosti části společnosti (rodičů, žáků, pedagogů) o problémech dětí cizinců, a neznalosti legislativy, a z toho plynoucími právy a povinnostmi. Děti z etnických menšin mohou být na základě předsudků a stereotypů „zaškatulkovány“ a nemusí se jim dostat takových příležitostí, které mají členové majoritní části populace.

Jsem přesvědčena, že v dnešní době je otázka etnických menšin stále aktuálnější díky rozsáhlejší migraci, vstupu České republiky do Evropské unie, Schengenských smluv, které činí pobyt po Evropě jednodušší. V budoucnu se tendence stěhovat mohou rozrůstat, a nejen proto bychom měli rozvíjet multikulturní porozumění. Proti tomu však stojí internetové blogy (především extrémistické), televizní reportáže, koncepty některé literatury, a stále zvětšující se počet skupin na internetových portálech jako projev diskriminace a xenofobie.

Můj pohled do budoucna? Netroufám si předpovědět, co se bude dít za deset let, věřím ale, že můj výzkum a zjištěná fakta alespoň osvětlí znalosti kultur etnik, se kterými se dotázaní setkali, jejich vědomosti o základních termínech, znalosti tradic a zvyků naší společnosti. Jako nutnou podmínku ke zlepšení situace považuji především rozsáhlejší multikulturní výuku. Nesmíme zapomenout na důležitost prevence – pedagog by se neměl bránit netradičním didaktickým metodám, protože informace o nových technikách edukace jsou již mnohem lépe dostupné. Neopomeňme fakt, že bychom se měli vzdělávat celý život.

Cíl mé práce je výzkum, kdy zjišťuji, jak žáci z vybraných regionů rozumí základním pojmům, znalost českých tradic a zvyků, jejich dodržování, s jakými jinými národnostmi se studenti setkali, jak pravidelně se stýkají, jaké informace o nich a kde získali, zda se setkali s projevy diskriminace, rasismu. Lze konstatovat chápání etnik českými studenty. Neznalost zvyků, tradic a kultury jiných národů je hlavní problém etnických menšin, který lidé odstraní pouze učením a všeobecný rozhledem.

V práci jsem použila metodu dotazníků, jelikož jiné metody, například rozhovoru, by byly daleko časově náročnější a studie by nebyla potřebně přesná. Při zpracování mi posloužila pouze odborné publikace, dále zmíněné.

1 Etnické menšiny

Pojem **etnikum** pochází z antické řečtiny, kdy ethos znamená kmen, rasa, národ. Což je mimo jiné doklad o tom, že teorie o etnické diferenciaci lidstva mají velmi staré kořeny. V současnosti etnikum znamená etnická skupina, v etnologické, kulturněantropologické a sociologické literatuře najdeme informovanost a objasnění. Skupina lidí, kteří mají společný rasový původ, obvykle společný jazyk a sdílejí společnou kulturu. Lze tvrdit, že etnikum se vyznačuje svojí vlastní **etnicitou** (tj. vzájemně provázaný systém kulturních, rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ a společném původu působících v interakci a formulujících etnické vědomí člověka a jeho etnickou identitu). **Etnická příslušnost** je sounáležitost jednotlivce s etnickým společenstvím na základě objektivních a subjektivních komponentů jeho etnicity. Vědomí sounáležitosti s určitou etnickou skupinou na základě společně sdílených objektivních komponentů etnicity nebo rodového původu je nazýváno jako **etnické vědomí**. Jako forma společenského vědomí je souhrnem názorů na původ, etnický prostor (vlast), historické osudy, postavení, úlohu a povahu vlastního etnika a na jeho místo mezi ostatními etniky. Má jako každé vědomí (tj. psychický stav prožívání) složku emocionální (Průcha J., 2001).

Etnocentrismus představuje postoje příslušníků určité etnické skupiny, kteří posuzují příslušníky jiných etnických skupin podle hodnot a norem své vlastní skupiny, výrazně ji preferují, případně ji nadřazují nad jiné etnické skupiny. Má pozitiva i negativa, jako pozitivum lze chápat posílení etnické identity napomáhání přežití určitého etnika v nepříznivých podmínkách naopak negativum jsou silné předsudky vůči jiným etnikům nenávisť k cizincům – xenofobie, násilí vůči příslušníkům jiných etnických skupin. Existuje souhrnný pojem vyjadřující skutečnost, že soudobé vzdělávací systémy ve většině zemí jsou nuceny se vyrovnávat s problémy, jež vznikají při školní edukaci dětí a dospělých různých etnických skupin - **etnické faktory ve vzdělávání**. Jedná se o problémy dvojího typu: jednak ty, které jsou v zemích vyvolány při vzdělávání původních nebo od dávno usídlených etnických populací, jež představují národnostní menšinu v populaci určité země (v ČR romská populace), v jiných zemích jde o problémy vzdělávání lidí ze skupin soudobých imigrantů, často velmi odlišných etnicky jazykově, nábožensky, kulturně (v Německu populace Turků). Společenství se specifickou kulturou se od sebe odlišují některými rysy vzdělávání, to se projevuje například v postojích ke vzdělávání, v obsahu škol, kurikul, organizaci vyučování,

komunikačních stylech učitelů s žáky, celkovém klimatu škol. Nejen proto si musíme uvědomit **interkulturní rozdíly ve vzdělání** (Průcha J.a kol., 2003).

Nutnost nadefinovat další základní pojmy je zřejmá - migrace, národ, diskriminace, společnost, a další jsou velmi úzce spojeny s etnickými menšinami, pokud nepředstavují totéž.

1.1 Migrace

Migrací rozumíme přesídlování lidí uvnitř jedné země nebo do jiné země například z ekonomických důvodů. Z pohledu pedagoga nabývá na důležitosti vzhledem k nutnosti vzdělávat děti migrantů (přistěhovalců) často velmi odlišných etnických skupin, tj. odlišným jazykem, kulturou, tradicemi atd. Přesídlování lidí se budu věnovat v kapitole Historie. Migraci dále dělíme na emigraci a imigraci (Průcha J.a kol., 2003).

Emigrace je dlouhodobější dobrovolné nebo nedobrovolné opuštění domovského území například z politických důvodů. Z pohledu země, do které emigranti přicházejí, jde o **imigraci**. Mluvíme-li o silném přesunu, pak to pro cílovou zem znamená velké změny ve struktuře obyvatelstva. Nejen proto se státy snaží proud přichozích regulovat. Tyto „regulace“ nejsou moc úspěšné a spolu s nimi roste imigrace ilegální.

Rozvoj prostředků snadného a relativně levného cestování, větší informovanost o možnostech života v jiných zemích, tlak totalitních režimů a ekonomická nouze to vše přispělo k posílení migrace. Příchozí však často neasimilují (viz Aspekty přizpůsobení) a takovéto menšiny mohou být zdrojem napětí. Pro některé země ale nový obyvatelé znamenají ekonomický i intelektuální přínos (Jandourek J., 2001).

Mezinárodním migrantem tedy rozumíme osobu žijící mimo stát původu déle než jeden rok. Zvláštní kategorii migrantů tvoří uprchlíci a azylanti. Podle Ženevské konvence je uprchlíkem osoba, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy z pronásledování z důvodů rasových, náboženských, národnostních, nebo kvůli příslušnosti k určité společenské vrstvě nebo zastávání určitých politických názorů. Cizinec je v ČR fyzická osoba, která není státním občanem ČR. Jeho pobyt může být od 1999 pouze trvalý, jinak musí disponovat vízem do 90 nebo nad 90 dnů.

Děti z uprchlických rodin jsou velmi zranitelné tím, že se vyvíjejí a negativní zkušenosti se mohou projevit i v dospělosti. Proto je tak důležité zabývat se dětskými problémy. Na pravděpodobný problém nás mohou upozornit problémy v chování, např. přílišné samotářství a stažení se do sebe, problémy v kolektivu, agresivita. Dále pak je

třeba věnovat pozornost případné úzkostnosti dítěte a poruchám spánku, nočním můram. Zdravý vývoj dítěte záleží na jeho rodinném i společenském prostředí. Proto se pomoc dětem uprchlíků dělí na tři části:

- přímá pomoc dětem – možné je působení na dítě ve škole i mimo školu. Mimo školu probíhají různé dobrovolnické programy. Vhodné je také vytvoření prostředí pro setkávání dětí a pro hry;
- pomoc dětem prostřednictvím jejich rodin – příznivé rodinné prostředí je pro zdravý vývoj dítěte nezbytné. Rodiny jsou odtrženy od svého původního prostředí, od širší rodiny, někdy dojde ke ztrátě člena rodiny apod. Na novou situaci se musejí rodiny postupně adaptovat;
- pomoc dětem i rodinám skrze jejich komunity – komunita představuje pro jedince kontakt s původní zemí a zvláště v případě neúplné rodiny bývá pro jedince velkou oporou (Marádová E. a kol., 2006).

1.2 Kultura

Tento termín je velmi obtížně definovatelný jedním výrazem, přestože je společností intuitivně chápán, má různé významy v jednotlivých sociálních vědách. Z pedagogického hlediska se uplatňuje především v těchto významech:

- Kultura jako komplex především nemateriálních výtvorů (poznatků, idejí, hodnot atd.), která lidská civilizace během svého vývoje vytvářela. Kulturní dědictví je předáváno z generace na generaci, především prostřednictvím formálního vzdělávání ve školských institucích.
- Kultura ve smyslu sociologickém a kulturně-antropologickém znamená způsoby chování, sdílené normy, hodnoty, tradice atd., jež jsou charakteristické určité sociální nebo etnické skupiny. V tomto smyslu ovlivňují například kulturní vzorce, průběh a výsledky vzdělávacích procesů. Ve školním prostředí je charakteristická žákovská nebo studentská subkultura (Průcha a kol., 2003, str.108).

Kultura nám poskytuje znalost vzájemných souvislostí a emocionální prostředky, které nám umožňují jednat – včetně způsobu, jakým vzdorujeme významům a pravidlům, manipulujeme s nimi a vytváříme nové. Bez jistých „uzákoněných“ pravidel a rolí by ne-byly možné určité formy identity. „Regulativní“ pravidla a role navíc vymezují okruh přípustné činnosti, analyzují myšlení a chování, které se jim vymyká. Činiteli jsou všichni lidé, protože interpretují a reagují. Kultura a společnost

naši osobní a sociální identitu tím, že nás uschopňují a omezují, že vybírají a zprostředkují jisté druhy činnosti a jejich výsledků. Identitě (i kulturní) se budu věnovat dále v následující kapitole.

Enkulturation (akulturation) je proces, jehož prostřednictvím jedinec v průběhu svého života osvojuje kulturu dané společnosti. Pojem je považován mnoha autory za synonymum socializace. Pro pedagogiku má tudíž význam vzhledem k tomu, že školní edukace je důležitým akulturačním faktorem. Aktuální pedagogický problém vzhledem k vzdělávání příslušníků etnických minorit v určité zemi, vzdělávání dětí imigrantů aj.

Teorie o **kulturní deprivaci** (B. Bernstein 60. léta 20. st.) zastává názor, že jedinci pocházející z některých sociokulturně zaostávajících vrstev společnosti mohou projevovat nedostatky v intelektovém a jazykovém rozvoji, což má negativní důsledky pro jejich vzdělávací příležitosti (Průcha J. a kol., 2003).

Rozdíl mezi kulturním vzorcem a kulturní vzorem je o přes slovní podobu velký. **Kulturního vzorce** jsou definovány jako naučená a závazná schémata pro jednání ve standardních situacích, navenek vystupující v podobě obyčejů, mravů, zákonů, tabu. Ale **kulturní vzor** je systém forem chování, hodnot, norem charakteristický pro danou společnost, který je obecně přijímán a napodobován, vstupuje do procesu socializace jedinců, reprodukuje se v kulturních výtvořech a stabilizuje se ve zvycích a obyčejích (Průcha J., 2001).

1.2.1 Tradice

Vzorce chování předávané mezi generacemi, získávající záležitost týkající se technického vědění, jazykových zvyklostí, hodnotových představ. Vyjadřují vazbu společnosti skupin i jedince na výkony dosažené minulými generacemi. Umožňují díky historické paměti bez velkého váhání volit jednání, které se již v minulosti osvědčilo. Mechanismem předávání je socializace, o které se více zmíním v Aspektech působení. Společnost je možno členit podle toho, nakolik čerpají z tradic. Moderní společnost je většinou považována za méně poplatnou tradicím než třeba společnost feudální (Jandourek J., 2001).

1.2.2 Společnost

Pojem společnost také není definován zcela jednoznačně. Je chápána jako nejobecnější systém lidského soužití, o dalších znacích, které mají společnost definovat, se vede v sociálních vědách spor. Pojem společnost je vždy část teorie lidského soužití. Od

17. století dochází ke zpochybňování oprávněnost politické vlády a po Velké Francouzské revoluci již není společnost synonymem pro stát. Objevuje se poznatek, že společnost může podle stavu svého vývoje měnit formu vlády. Ale až když už není termín měšťanské společnosti totožný s pojmem společností jako takové, může sociologie reflektovat spojení mezi rozumem a společností. Dále je společnost interpretovaná jako pole, ve kterém bezohledně zápasí jednotliví členové – až v tomto momentě bylo skoncováno s myšlenkou, že společnost jako celek má s jedinci (částmi) nutně identický cíl. Společnost je analyzovaná jako prostředek k plnění cílů celku (Jandourek J., 2001).

Samozřejmě existují další definice, které vymezují tento termín, pro představu vyzdvihnu jen ty nejzákladnější. Suma individuí kontaktující se a vzájemně interagující prostřednictvím sítě sociálních vztahů, sociální systém se společnými hodnotovými orientacemi a schopnostmi jednání poskytující všechny funkce potřebné k vlastnímu udržení, skupina jedinců vyznačující se vlastní kulturou nezávislá na ostatních (jedinec se učí orientovat a jednat), výčet některých vlastností (např. ohraničené teritorium, všechny věkové vrstvy atd.), organizace (právní osoba) založena podle obchodního práva to vše je v různých chápání definice společnosti.

1.3   *Národ*

Definice je obtížná a někteří toto vyjádření považují pouze za jakýsi konstrukt, který ve skutečnosti neexistuje.

Skupina lidí charakterizovaná většinou společnou řečí, kulturou, tradicí a dějinami (objektivním prvkem) a vymezující se vůči lidem považovaným za cizince (subjektivním prvkem). Tento pojem se používal v mnoha významech, v minulosti mimo jiné označoval často jen příslušníky stavů. Moderní pojem národ se vyvinul jako nástroj legitimování emancipačních snah měšťanů. Kolem 19. století býval tento pojem vnímán spíše etnický, v dnešní době je vnímán spíše politicky (podobně ovšem např. v Čechách i ve středověku a novověku, kdy byl „politický národ“ tvořen šlechtou německou, italskou, českou). Politický národ jsou občané státu s politickými právy. Také je to někdy synonymem pro stát. Pojem národ bývá též charakteristický tendencí k vytvoření vlastního státu. Termín národ lze tedy definovat jako osobité a uvědomělé kulturní a politické společenství, na jehož utváření mají největší vliv společně dějiny a společné území.

Podmínky pro existenci jsou především:

- občanská pospolitost a rovnoprávnost jedinců,
- vědomí své příslušnosti k národu a
- národní pospolitost, tj. v podstatě shodná historie (Průcha J., 2001).

Pojem **národnost** je téměř synonymum potíží při zjišťování v té, které zemi se nacházíme. Chápeme ji jako příslušnost k určitému národu, v současném světě hlavně ve smyslu etnickém, jako soubor osob obvykle se společným jazykem, společnou historií, tradicí a zvyky, společným územním a národním hospodářstvím nebo ve smyslu politickém, jako soubor občanů určitého státu tedy soubor osob se státní příslušností tohoto státu.

Pokračuji daleko komplikovanějším výrazem - **národnostní menšiny**, protože ani mezinárodní dokumenty nedávají odpověď. Termín bývá užíván k tomu, aby bylo možno zařadit pod jeden stručný „střešní termín“ všechny typy a kategorie etnických společenství, s výjimkou státních národů na vlastním teritoriu, kdy: jak „malá etnika“ nedisponující vlastním národním státem tak, části velkých státních národů sídlící na území jiného resp., specifické případy na pomezí etnografické či sociální skupiny (Průcha J., 2001).

1.4 Aspekty přizpůsobení

Všechny tři termíny zmíněné níže představují prakticky totéž – nejobecněji je lze chápat jako přizpůsobení se něčemu, ale v širším pojetí každý představuje určitou část přizpůsobení. Pro výklad termínu **adaptace** existuje mnoho hledisek, pro naši potřebu využijí pojmu sociální adaptace: přizpůsobení se člověka novým sociálním podmínkám. V psychologii **akomodace** znamená změnu kognitivních schémat jedince, která vede k jejich lepší shodě s realitou. **Asimilace** je z psychologického hlediska proces, při němž se nová informace o reálném světě, interpretována tak, aby odpovídal schématu, které si jedinec vytvořil, je komplementárním procesem k akomodaci, spolu s ní tvoří základní mechanismy adaptace (Průcha J.a kol., 2003).

V roce 1980 J.W.Berry formuloval strategii adaptace do čtyř základních pojmů: integrace, asimilace, separace, marginalizace. Přistěhovalci integrují, pokud uznávají, že kontakt s kulturou hostitelské země je pro ně důležitý, ale současně si chtějí udržet i svou kulturu, prioritní je pro ně původní kultura. Jestliže imigranti usilují o co největší kontakt s dominantní kulturou a svou původní považují za málo důležitou pro život v novém prostředí, mluvíme o asimilaci, splývání s dominantní kulturou. Separace není totožná s adaptací, přesto je do této strategie zařazena. Protože migranti nepovažují

kontakt s kulturou a příslušníky dominantní kultury za důležitý a setrvávají v „izolaci“ jen se svou původní kulturou. Při marginalizaci není potřebný kontakt ani s dominantní ani původní kulturou, jejich identita není kulturně opřena ani o kulturu svých rodičů ani své hostitelské země. Identifikují se pouze se subkulturou své vlastní skupiny (Průcha J., 2001).

Když se jedinec přizpůsobuje nové společnosti, neměl by ztratit svou **identitu** (tj. způsob, jímž jedinec vnímá svou stejnost a kontinuitu v čase místo, smysl a význam své existence v širokém kontextu lidské společnosti). Identita se samozřejmě vyvíjí a prochází určitými krizemi, z nichž patrně nejvýznamnější probíhá v adolescenci. Pro migranty je velmi důležité v procesu přizpůsobení nezapomenout na svou kulturní identitu: ztotožnění jedince se sociálními a morálními normami a konvencemi, sdílenými určitou etnickou či jinou skupinou (Průcha J., 2003, Jandourek J., 2001)

Mezi hlavní aspekty, které znevýhodňují osoby nejen jiné rasy, patří chápání pojmů norma, normalita, předsudky, stereotypy, a samozřejmě cizí jazyk.

Norma, normalita bývají chápány jako synonyma, mnohdy jsou i vykládána jako slova vyjadřující totéž, ale výstižnější je jejich dělení. Norma je jednak podobnost, kterou je možno pozorovat v chování většího množství lidí, pak hodnocení chování ze strany společnosti, dále závažný požadavek týkající se nějakého chování. Rozlišuje se role toho, kdo ji ukládá (adresantovi), a toho komu je určena (adresátovi) nebo v čí prospěch je zavedena a v situaci, ve které je vyžadována. Nedodržení normy může být postiženo sankcí. Stav jedince, skupiny, společnosti, který odpovídá zavedeným normám a uznávaným hodnotám je normalita. Jedná se o nepřítomnost deviace a protikladem anomie (stav rozkladu sociálního řádu). Statistická normalita znamená soulad chování jedince nebo skupiny s většinou, zatímco funkční popisuje stav, kdy platné normy přispívají stabilitě společnosti, normativní vyjadřuje soulad společenských norem s normami jedince a skupiny (Jandourek J., 2001). Pokud bychom však normu ztotožnili s normalitou, pak pojem norma=normalita je důležitý pro pedagogickou a psychologickou diagnostiku a stanovení cílů výchovy, komplexní a často obtížně vymežitelný. Ve statistickém smyslu se jedná o předpoklad, že rozdělení pravděpodobnosti nějakého jevu se řídí normálním rozdělením (pro ověření se užívají statistické testy dobré shody), jednak umístění konkrétního jevu nebo jeho nositele v rámci tohoto rozdělení uvnitř určitého intervalu kolem střední hodnoty (statistické normy, průměru). V tomto smyslu je tedy normální četné, časté, průměrné, nenormální odlehle od průměru, podprůměrné, nadprůměrné. Jako míra odlehlosti se užívá směrodatná

odchylka. Ve funkčním smyslu stav, kdy nějaký systém plní svou funkci, nenormální je teda dysfunkční, patologické, přestože může být v populaci velmi čtené (alergie ve školách čtená není normální). V normativním smyslu jev, který odpovídá příslušnému předem stanovenému, popř. obecně přijímanému očekávání (normě). Normální možno charakterizovat jako očekávané, správné, nenormální jako nepřijatelné, nežádoucí, nepovolené. Je tedy do značné míry sociálním produktem, proto se může mezi různými kulturami a subkulturami lišit. V praxi se tato pojetí normy často směšují, důležité je zejména rozlišovat mezi normalitou statistickou (průměr) a normalitou funkční (často má význam optima). Významné je, že existence pojmu normalita je podmíněna existencí variability, tj. samo jeho užívání zároveň předpokládá, že jevy a jedinci, kteří jsou jejich nositeli, se obecně od normy odlišují. Ovšem odklon od normality bývá zejména jeho nositelem silně emocionálně prožíván, jak negativně tak pozitivně, především v dospívání (Průcha J. a kol., 2003).

Předsudky bývají chápány jako stereotypy, ale někdy představují jako názory a postoje, které obsahují vesměs nepříznivý nebo nepřátelský vztah vůči jiným (zatímco stereotypy mohou být i pozitivní). V multikulturní výchově představují nejzávažnější problém, především jsou zevšeobecňující hodnocení a stabilní. Nositel předsudku vztahuje určité vlastnosti na všechny příslušníky etnika, aniž by posuzoval jednotlivce podle reálných charakteristik. Chová-li někdo předsudky vůči příslušníkům jiného etnika či rasy, nedopouští se tím ještě diskriminace - ta se projevuje až faktickým jednáním. **Stereotypy** jsou oproti tomu mínění o skupinách a objektech, která jsou v podstatě šablonovité způsoby vnímání a posuzování toho, k čemu se vztahují. Nejsou produktem přímé zkušenosti jednotlivce, ale naopak jsou přebírány a udržují se tradicí (Průcha J., 2001).

Cizí jazyk odlišný od mateřského jazyka příslušníků určitého jazykového společenství. Nutno terminologicky odlišovat od druhého jazyka. Některé cizí jazyky se stávají interjazykem či „světovým jazykem“, tj. jsou rozšířeny v mezinárodní komunikaci, dnes angličtina (Průcha J. a kol., 2003).

1.5 Diskriminace

Všeobecně znamená určité postoje a způsoby chování, kterými jsou znevýhodňováni lidé na základě své příslušnosti k určité skupině. Odmítání práva na rovný přístup bez ohledu na osobní vlastnosti jedince pouze na základě jeho připsaných charakteristik (Jandourek, 2001, str. 63). Je to velmi všeobecný pojem, který zahrnuje

mnoho situací i v běžném životě příslušníka většinové populace. Daleko konkrétnější pojem je **rasová diskriminace**. To je situace, kdy příslušníci určité rasy, představující obvykle menšinu, jsou znevýhodněni ve srovnání s příslušníky většinová skupiny populace. Pokud chceme mluvit o rasové diskriminaci, musíme nejdřív upřesnit, co chápeme jako rasu (Jandourek J., 2001).

Termín **rasa** byl původně z oboru biologie člověka, kdy to byl pojem neutrální a z hlediska biologicko-antropologického především vědecký. Historicky se vyvinul v souvislosti s rozvojem anatomie, když věda objevovala, že lidský rod není jednotný, ale odlišuje se určitými anatomickými znaky. Dnes jde o velké skupiny lidí s podobnými tělesnými znaky, které jsou dědičné, vytvořili se vlivem přírodního prostředí a vznikly původně v určitých geografických teritoriích (Průcha J., 2001).

Příslušníci každé skupiny vnímají a uvědomují si specifické vlastnosti své skupiny a odlišnosti ve vlastnostech jiných rasových skupin. Toto vnímání rasových odlišností vedlo k vytvoření poměrně stabilních sociálně psychologických stereotypů a postojů. Jedná se o přirozený a ne negativní jev. **Rasismus** se souhrnně označení pro takové jednání, které překračuje vnímání rasových odlišností a přetváří se na nepřátelské aktivity vůči příslušníkům jiné rasy, jež se projevují v diskriminaci a v agresivním chování, verbálním i fyzickém. Mluvíme o výjimečném postavení a hodnotě vlastní rasy a méněcennosti ostatních. Nemusí vést přímo ke zjevnému oddělení ras, může se projevit jako například šikanování z jiných než rasových motivů. Zdrojem jsou zřejmě obecné mechanismy předsudku, diskriminace a rozdělení na „my a oni“ (Jandourek J., 2001).

2 Historie

Téměř všechny země v Evropě (kromě Islandu) mají na svém území významnou etnickou menšinu. Historii některých národnostních menšin lze sledovat až do prehistorie. Pro tuto práci se však budu zabývat pouze současností a některými zlomovými body v historii. Existuje hluboké rozdělení Evropy na Východ a Západ. To přetrvává tak dlouho, že vytváří velké strukturální rozdíly v politických a demografických charakteristikách. Západní Evropa je typická obecným historickým konceptem jednotného národního státu. Oproti mnohonárodnostním státním útvarům příznačným pro střední a východní Evropu. Ta se přiblížila k národním státům západní Evropy teprve po roce 1991, z historického hlediska teprve nedávno. Celková politická změna způsobená především rozpadem habsburské monarchie (jistém smyslu také Osmanské říše), byla také změnou v postavení malých národů. Být národnostní menšinou v zemi, která je považována za multikulturní a mnohonárodní, je jiné než být minoritou v kompaktním národním státě. Jako největší paradox menšinové politiky každého státu je považován fakt, že na povrch se národnostní problematika jeví jako soubor téměř lokálních otázek, ale ve skutečnosti jde o strukturální problém globální politiky, protože je riskován politický status toho kterého národa v mezi-národním systému. Z toho automaticky vyplývá, že příslušníci národnostních menšin jsou často objekty nadřazených politických sil, které nemohou kontrolovat ani ovlivnit a které jen stěží pochopí. Konkrétní příklad je použití výrazu „sebeurčení“. Aktivisté menšin je pro svá přesvědčení často použijí, jelikož žijí v domněnku, že se jedná o zásadu mezinárodního práva, která má chránit právě je. Avšak tato zásada má zcela odlišnou historii a ve skutečnosti se jako právní termín specificky vyhýbá tomu, aby poskytla základ pro odtržení menšiny od toho kterého státu. Pro úplnost se podívejme na některá rozhodující období:

- Versailles

Národní autonomie Woodrowa Wilsona („doktrína“ sebeurčení) se objevila právě v tomto období. Při pohledu na Versailleské dohody je zřejmé, že se jednalo o více faktorů. Britové a Francouzi se účastnili rýsování nového evropského uspořádání, ale na rozdíl od Američanů pro ně byla nejvíce důležitá vojenská hlediska mírových smluv. Britové chtěli garanci námořní nadvlády, Francouzi novou hranici s Německem, společně žádali pevná ustanovení o německém odzbrojení a reparacích. Důležitost začlenění politické změny odehrané v sovětském Rusku také mělo svojí roli – mimo

jiné změnila osud Polska. Říjnová revoluce (1917) změnila britské, francouzské i americké plány. Z pohledu střední Evropy Britové a Francouzi souhlasili s hlavním cílem – rozmělnění politické základny německé síly, pro tento účel byla americká doktrína sebeurčení jako použitelný politický prostředek. Britové a Francouzi nechtěli vytvořit nové mocenské státy, které by se jim vyrovnaly, ale chtěli vznik malých a slabých států, které by nikdy nemohly přerůst v organizovanou vojenskou hrozbu. Nicméně versailleský systém zahrnoval celý systém procedur, jež měli chránit národnostní menšiny. V rámci Společnosti národů byly tyto záruky vypracovány, ale tento rámec selhal a zpětně celé snažení vystupuje jako špatně promyšlené. Největší chyba byla zřejmě rozhodnutí o Německu.

- Druhá světová válka

Německy mluvící populaci, rozdělenou zmíněnými Versailleskými smlouvami, přesvědčil národní socialismus, že je obětí mezinárodní protiněmeckého spiknutí. V průběhu 20. a 30. let existovalo mnoho pokusů, které se zabývaly menšinovými záležitostmi a které byly vyvolány politickými ambicemi německy mluvící populace, ale „cizí“ vlády ne-mohly poskytnout Němcům na svých územích tolik, co nabídlo nacistické Německo. Hlavně tento fakt zničil Versailleský systém údajně národních států ve střední Evropě. Když se nacisté dostali k moci, zabíjením Židů a loupením jejich majetku dále ničili multikulturní a multietnickou rovnováhu staré střední Evropy. Ke konci války byl tento rozpad dokončen vyhnáním Němců z Československa a dalšími „úpravami“ hranic. Zásadně se změnila demografická struktura států střední Evropy. I to mohlo vést k dalším politickým změnám, ale objevil se nový faktor: SSSR.

- Sovětská národnostní politika

SSSR byl ovládán v mnoha ohledech svou ruskou komponentou a jeho oficiální ideologie byla ideologie nadnárodního beztrždního státu. Ta se od Stalinových dob stala jedinou ucelenou národnostní politikou. Celá tato politika ale byla ve skutečnosti metodou rozdělení potenciální opozice vůči ruské nadvládě. Zpětně je vidět, že uspořádání státního politického systému podle národnostních rysů mělo hluboké a dalekosáhlé důsledky, z nichž mnohé přetrvaly dodnes. Menšinová politika SSSR přes mocenské motivace paradoxně zakonzervovala kultury, které by pravděpodobně jinak zanikly. Některé s těchto minoritních kultur pomalu mizí. Národní identitu nově vzniklým státům však přičkla manipulující a degradující sovětská národnostní politika. Důsledky tohoto vývoje jsou zřejmé: SSSR a SFRJ se rozpadly, válka v zemích bývalé Jugoslávie je připomínka potenciálního nebezpečí, které reprezentuje politicko-etnicko-

národnostní směs, která je v bývalém východním bloku. I západoevropské země mají menšinové problémy, ale nemají tyto těžkosti takovou ničivou sílu jako na Východě.

- Západoevropská menšinová politika

Menšinová politika spjatá s EU (zejména s Radou Evropy) ztělesňuje široký evropský konsenzus v menšinových otázkách, který je trvalým rysem evropské politiky. Ta má odlišnou dynamiku od sovětské politiky, je okrajově spojena s ideou sebeurčení podporovanou v různých dobách jinde ve světě. Jestli státy bývalého Východu chtějí být zahrnuty do politiky společenství západní Evropy, musejí akceptovat standarty rozvinuté institucemi západní Evropy, přestože se s nimi při formulaci nepočítalo. Minoritní politiky rozvinuté v Evropě nemají moc společného s otázkami státní legitimacy, politika Rady Evropy a EU je naopak založena na vnímání potřeby ochránit kulturu minoritních populací a zvláště jejich jazyků. Pro tuto snahu je typické nepoužívání slova „národní“, původně se mluvilo o „aktivitě společenství v kulturním sektoru“. Základní myšlenka byla nalézt minimální standarty, které by mohly být aplikovány na většinu menšinových skupin v evropských zemích. Politický princip (zpráva Rady Evropy z 12. 6. 1981) dává každému dítěti právo užívat svého mateřského jazyka a komunity mají právo si vytvořit vlastní jazyk a kulturu. Pro malé a ohrožené kultury je to velmi zásadní princip, ale nebyl vymyšlen, aby jako základ pro separatistická a odstředivá politická hnutí. Západoevropské politiky zastupují vypracovanou a spíše konzervativní politickou rovnováhu, evropské politické struktury mají daleko k revolučnosti, avšak v atmosféře bývalého Východního bloku důsledek nabývá explozivnější povahy. Evropská menšinová politika se nepokouší rozlišit menšiny se starobylyou historií v rámci existujícího státu a menšinami vzniklými v důsledku posunu státních hranic. Pro rozlišení není místo, otázka by vedla k diskuzi národní suverenity, čemuž se specificky chtějí vyhnout.

2.1. Národnostní menšiny v období 1918-1989

Již v průběhu druhé světové války Eduard Beneš tvrdil, že otázka menšin bude velmi svízelná potíž na prahu organizace střední Evropy. Vyjádřil tak situaci po první světové válce, když vznikaly nové státy. Tehdejší vítězné země podepsaly s některými státy smlouvy o ochraně menšin, smlouva s Československem podepsána 10. 9. 1919. Tím se nový československý stát zavázal poskytovat všem občanům úplnou a naprostou svobodu jejich života a respektovat jejich svobody bez ohledu na jejich původ, státní občanství, jazyk, rasu nebo náboženství a bral na sebe závazky velkého rozsahu.

Především se jednalo o uznávání rovnosti před zákonem, neukládání žádných omezení v užívání jazyka, zacházení s občany patřící do menšiny stejně jako s ostatními občany, zabezpečení podílu v požitku a použití částek z veřejných fondů. Ústavní listina z roku 1920 tyto závazky téměř doslovně převzala, jen zásady jazykového práva určoval zvláštní zákon, který byl součástí ústavní listiny. Tyto zásady byly stanoveny zákonem č.122/1920 Sb., ten stanovil oficiální jazyk - jazyk československý. Podle posledního sčítání lidu bylo v soudních okresech alespoň 20 % státních občanů jiného jazyka, proto některé instituce byly povinny přijímat podání v jejich jazyce a vyřídit věc nejen v jazyce československém, ale i v jazyce podání. Vyučování ve školách, zřízených pro příslušníky národnostních menšin, se mělo dít v jejich jazyce, totéž platilo i pro instituce pro ně zřízené. Ústavní listina zaručovala rovnost občanů bez ohledu na rasu, jazyk nebo náboženství. Přesto to všechno, se kladl prvořadý důraz na jazyk (především z praktických důvodů). Národnostní a jazykovou menšinou ve smyslu jazykový předpisů se rozuměli státní občané „téhož, však jiného než státního jazyka“ (podle posledního úředně uveřejněného ověřeného sčítání lidu alespoň v jednom soudním okrese republiky nejméně 20 %). Jednotlivé národnosti ovšem nebyly v těchto okresech uzákoněny jako korporace a nevedla se ani nějaká zvláštní matrika. Východiskem byly hlavně údaje uvedené při sčítání lidu. Národnost se zpravidla zapisovala podle mateřského jazyka. Tento údaj byl připuštěn jen tehdy, když osoba tímto jazykem nemluvila a ovládala řeč národnosti, kterou si zvolila. Ve sporných případech se přihlíželo k jiným objektivním znakům. Národní vědomí, jako znak subjektivní, rozhodovalo u lidí z národnostně smíšených rodin, používající dva mateřské jazyky, a u lidí asimilovaných, kteří volili mezi původní a přijímanou národností. Do roku 1936 existovalo dvojí pojetí uplatňování jazyka. Jednak Nejvyšší soud viděl jako příslušníka jazyka menšiny státního občana republiky a pak pro Nejvyšší správní soud to byl i cizinec. Tento problém měl základy v právnickém výkladu, postavení příslušníků menšin se vlastně netýkal. První republika připouštěla i národnostně orientované politické strany a zástupci některých politických stran byli od 1926 pravidelně také členy vlády. Bylo konstatováno, že přes určité výhrady Československá republika v předmnichovském období, se řadila ke státům, v nichž se rovina právní úpravy vyjádření práv a postavení národnostních menšin fixovala v relativně optimální době. Dne 28. října, se nejen ustavil český stát, ale vznikly také pokusy vytvořit samostatné německé provincie a část území připojit k Rakousku. Po neúspěchu se některé německé politické strany zachovaly různě. Byla vyhlášována rezistence a neuznávání

československých zákonů, jiní požadovali „státněpolitické právo na sebeurčení“ a odmítali třídní a stavovské pojetí politických stran. Německá sociální demokracie podala v roce 1925 návrh na zavedení národní školské samosprávy, kdy se měli jednotlivé národy se v republice ustavit jako „sbory způsobilé k právům“, podkladem pro členství v některém národě je národnostní katastr. Na to reagoval tzv. župní zákon z roku 1920, ten chtěl vytvořit místo dosavadních zemí župy (dvě měli být německé). Toto řešení bylo kritizováno a jako umělé a finančně i národnostně nevyhovující, župní zřízení nakonec nebylo vůbec uskutečněno a byl návrat k zřízení zemskému. Ale dále požadavky nacisticky orientované Sudetoněmecké strany v roce 1938 mířili velmi daleko. K jejich uskutečnění by bylo třeba zásadních ústavních změn, v důsledcích by znamenaly územní rozdělení státu. Národnosti a etnické skupiny měly být uznány za právnické osoby, kterým by připadla práva poskytovaná dosud jen jednotlivcům. Zásadně měl být reformován celý systém místní a národnostní samosprávy. E. Beneš, tehdejší československý prezident, viděl řešení v obecné decentralizaci a v celkovém rozšíření samosprávy. Byl proti vytvoření teritoriálních samosprávných celků pro Němce a Maďary, protože takové celky by se pro rozlehlost a organickou nesouvislost nedaly spravovat a byly by nebezpečím: při první příležitosti by se od republiky odloučily (bez pohraničních okrajů republika nemůže být). Na vývoji nic nezměnily ani návrhy vlády na řešení národnostních poměrů, uvedené 10. 9. 1938 a vycházející zejména z principu proporcionality, tj. kolik procent obyvatelstva určité národnosti je ve státě, takové jí bude poskytnuto zastoupení ve státních službách, takový bude její podíl na státních a obecních pracích, dodávkách a na správě. Prezident vyjádřil přijetí návrhů jako velkou oběť pro obecný mír. Navzdory tomu K. Henlein, vůdce Sudetoněmecké strany, vydal 15. 9. 1938 prohlášení o připojení sudetských území k říši. Mnichovská dohoda (29. 9. 1938) uzavřená bez účasti Československa byla počátek zániku československého státu. Po zániku „druhé republiky“ a vynuceném začlenění jejího zbytku do německé říše ve formě protektorátu Čechy a Morava (březen 1939) se v tomto územním zbytku dřívějšího státu různě a násilně prosazovaly nacistické ideologie a říšský správní řád. Nelze mluvit o demokracii a už vůbec ne o nějakých právech českého národa, který byl určen k likvidaci. V protektorátu platil říšský zákon „na ochranu německé krve a německé cti“ (1935) plus prováděcí nařízení. Židé byli nejsurovějším způsobem pronásledováni a vražděni a z rasových důvodů byly pronásledovány také Romové. Po druhé světové válce, v letech 1945 – 1948, byl vztah k problematice národnostních menšin výrazně ovlivněn dřívějšími zkušenostmi a

přirozeně také tím, že hitlerovské Německo a jeho straně stojící Maďarsko prohrály válku. Beneš už za války napsal, v čem by měla spočívat ochrana menšin: v ochraně všech demokratických práv lidských. Už nebylo možné v jednotlivých státech tvořit z menšin politické, mezinárodně uznávané právní jednotky, které se potom stanou automaticky ve svých státech nástrojem cizího státu a zárodkem separatismu a státního rozvratu. Pokud osoby národnosti poražených zemí (Německa, Maďarska) neprokázaly, že zachovaly věrnost republice, ztratily česko-slovenské státní občanství a staly se tak na tomto území cizinci. Zemědělský majetek jim byl konfiskován a většina Němců byla odsunuta do Německa. Pokus o odsunutí Maďarů se nepodařil, snaha o oslabení maďarské menšiny se omezila na vnitro státní řešení. Pro toto období je typické omezení aktivního i pasivního volebního práva na státní občany české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti. Nová československá ústava, přijatá v květnu 1948 (po uchopení moci komunistickou stranou), postavení národnostních menšin a jejich příslušníků vůbec neupravovala a dosavadní úpravou jazykového práva zrušila. Bylo považováno za postačující, když ústava zaručila obecně všem občanům rovnost před zákonem, právo na vzdělání, právo na práci a ostatní sociální práva. Ustanovení vlády ze dne 17. 6. 1952 o tzv. jazykových právech a zásady politického zastoupení menšin v národních výborech a jiných organizacích nikdy nebylo publikováno a tudíž nebylo vyjádřeno ve formě právního předpisu. Němcům a Maďarům, kteří přišli v roce 1945 o občanství, sice znovu bylo přiznáno, ale nakonec bez ohledu na jejich vůli. Byli podřízeni právnímu řádu autoritativního státu, kterého být občany ani nechtěli, paradoxně tak byli občansky zrovnoprávněni. Ústava z roku 1960 stanovila, že občanům maďarské, ukrajinské a polské (ne však německé) národnosti zabezpečuje stát všechny možnosti a prostředky ke vzdělání v mateřském jazyce a ke kulturnímu rozvoji. Současně byla zaručena rovnoprávnost všech občanů. Podrobnější úprava však chyběla, to však nebylo považováno za nedostatek (stejně jako v předešlém období). Ani později nedošlo v ČSSR k podrobnější úpravě postavení národností, předpokladem bylo, že i bez této úpravy byly pro tyto občany vytvořeny podmínky a prostředky pro rozvoj vlastních forem a způsobu národního života. Dne 1.1 1969 se stát přeměnil na federativní se základem dobrovolného svazku Čechů a Slováků. Federalizace se uskutečňovala již po okupaci státu sovětskými a dalšími vojsky (21. 8. 1968) a demokratizační tendence už byl výrazně oklešťovány. Název ústavního zákona i obsah jeho prvního článku budily dojem, že národnosti uznávají jako kolektivy a že se jim přiznávají práva jako svébytným subjektům. Ústavní zákon prý znamenal vylepšení pro

všechny národnosti, zakotvil nejen individuální občanská práva občanů (příslušníků národností), ale akceptuje je jako národnostní celek. Bohužel v praxi to nemělo žádný význam (autokratický režim principy veřejnoprávní samosprávy neuznával).

Národnostní „přiměřené“ zastoupení v zastupitelských sborech v jiných vládních orgánech bylo přísně sledováno a vybíráno komunistickou stranou. Politické strany mít národnosti nesměly. Pouze čtyřem národnostem se zabezpečovalo právo na vzdělání v jejich jazyce a všestranný kulturní rozvoj. Zákony, jimiž by byla realizace podmíněna, ovšem nikdy vydány nebyly. Právní význam celé úpravy byl tudíž nicotný (Gabal I., 1999).

3 Etnické klima v ČR

Česká republika je tradičně multikulturní zemí, kromě klasických minorit, zde žijících, se důsledkem událostí roku 1989 naše země stala v první polovině devadesátých let tranzitní zemí pro žadatele o azyl a migranty. Od druhé poloviny se stala s konečnou platností zemí skutečné imigrace. V důsledku toho je republika rozmanitější, různorodější a rozlišnou. Právě důraz na rozmanitost a sociální soudržnost by měla klást státní politika integrace. Velmi stručně se zmíním o historii státní politiky integrace, která je poměrně nová. Z historického pohledu stojí za pozornost skutečnost, že Ministerstvo vnitra představilo veřejnosti vládou schválené principy koncepce integrace cizinců v ČR do dvou měsíců po konání semináře pořádaného ve spolupráci s Radou Evropy v roce 1998. Principy, obsahující 15 bodů, se staly základem a východiskem pro další urychlení integrace. Nedlouho poté, v roce 2000, schválila vláda Koncepti integrace cizinců na území České republiky. Na základě tohoto rozhodnutí bylo v roce 2001 učiněno mnoho historických kroků. Materiály Rady Evropy: „Různorodost a soudržnost nová výzva pro integraci imigrantů a menšin“ a „Rámec integrační politiky“ se staly základem pro Koncepti integraci cizinců v ČR. Mnoho ministerstev, mimo jiné i ministerstvo školství, se podílelo na **Plánu integrační politiky**. Tento plán byl každoročně aktualizován podle aktuální vládou schválené koncepce. Součástí plánu jsou také programy na podporu multikulturního vzdělávání dětí a mládeže, projekty na podporu výuky českého jazyka a tak dále (Gulová Z., 2004).

Po legislativní stránce je postavení národnostních menšin v České republice dobře zajištěno, na základě Listiny základních práv a svobod, přijaté federální ústavní zákon 9. ledna 1991. Po vzniku samostatné republiky v roce 1993 byla Listina převzata a v nezměněné podobě začleněna do Ústavy. Je založena na obecných ideách právního demokratického státu. Obecně stanoví, že nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jako základních práv a svobod (čl. 3 odst. 3), tím je zakázána diskriminace z národnostních, rasových, etnických a jiných důvodů, pokud jde o základní práva a svobody. Tedy mezi základní práva svobody patří podle tohoto legislativního dokumentu také práva národnostních a etnických menšin – je jim zaručen všestranný rozvoj, především právo rozvíjet vlastní kulturu, rozšiřovat a přijímat informace ve svém mateřském jazyce a sdružovat se v národnostních sdruženích. Také je zaručeno právo na vzdělání v jejich jazyce, právo užívat svůj jazyk v úředním styku aj.

Jinak je právní řád České republiky ve vztahu k národnostním menšinám poměrně volný (pojem národnostní menšina je právně upraven v zákoně č. 273/2001 Sb.). Například zákonem není stanovený oficiální (úřední, státní) jazyk, jedná-li se třeba o obecní zastupitelstva, zákon nestanoví jazyk, který členové zastupitelstva užívají. Konkrétní úpravy platí pro řízení před Ústavním soudem, v Poslanecké sněmovně, v Armádě ČR a jinde. V současnosti existuje mnoho podkladů, které se zabývají migrační otázkou: Úmluva o právech dítěte, Zákon o pobytu cizinců č.326/1999 Sb., Zákon o rodině č. 94/1963 Sb., Školský zákon č. 561/2004 Sb.

Termín „etnické klima“ zavedl u nás sociolog Ivan Gabal (1999) a vyjadřuje tím postoje a představy české společnosti o soužití s etnicky odlišnými komunitami. Empirická zjištění o tomto klimatu pocházejí z výsledků sociologických výzkumů prováděných v letech 1994 a 1996. Hlavními otázkami aspektů etnického klimatu jsou:

- vážnost a naléhavost etnických problémů a vztahů tj. do jaké míry jsou etnické problémy závažné pro českou populaci,
- postoje české populace v otevření ČR cizincům, k imigraci a k národnostním a etnickým skupinám,
- pohled majoritní populace na soužití s romskou menšinou a
- etnické postoje české společnosti ve vztahu k bezpečnostním problémům ČR.

Prezentovaná data odrážejí pouze názory majority vůči minoritě, ale nevypovídají o názorech a postojích menšin ve vztahu k majoritní společnosti. Je také relevantní otázkou, zda a do jaké míry česká populace vůbec v tomto kontextu vnímá změny a problémy spjaté s etnickým klimatem společnosti.

Základní představa o míře urgentnosti etnických problémů ve spektru dalších transformačních jevů v procentech ve srovnání v roce 1994 a 1996:

- kriminalita: 99, 98
- životní prostředí: 90, 88
- ekonomická a sociální situace: 91, 94
- dodržování zákonnosti: 83, 87
- korupce: 83, 87
- soužití s Romy: 73, 66
- příliv běženců a imigrantů: 74, 61
- příliv cizinců do ČR: 66, 62
- byrokracie: 69, 78

- rasismus, rasové konflikty: 62, 57

Lze tedy konstatovat, že z hlediska hodnocení vážnosti a naléhavosti problémů země viděla česká společnost jako klíčovou sociální a ekonomickou situace, dále fungování státu a kvality či bezpečnosti životních podmínek.

Míru dominance transformačních problémů a v určitém smyslu i vzestup jejich prioritního významu dokumentuje graf prioritních problémů. Pro představu nejnaléhavější problémy ČR v letech 1994, 1996 v procentech:

- kriminalita: 36, 28
- ekonomická a sociální situace: 32, 38
- životní prostředí: 12, 10
- dodržování zákonnosti: 5, 6
- korupce: 2, 5
- soužití s Romy: 0, 2
- příliv běženců a imigrantů: 0, 1
- byrokracie: 1, 3
- příliv cizinců do ČR: 0, 1
- rasismus, rasové konflikty: 1,1

Etnické problémy, zejména otázka soužití s Romy, otázka posunů v etnickém složení společnosti a její etnické otevřenosti a v neposlední řadě potenciální etnické tenze nepředstavují prioritní, ale spíše druhořadé problémy, které vnímají přibližně dvě třetiny populace jako částečně vážné.

Celkově vzrůstá pozornost na sociálně-ekonomické efekty transformace a na kvalitu fungování státu a vztah občan – stát, která „tlumí“ akutnost hodnocení kriminality, životního prostředí a dalších. V těchto letech výrazně poklesla souvislost mezi problémovým viděním etnických poměrů a obavami z rasismu.

3.1 Postoje k cizincům

Údaje o postojích české populace k rostoucímu počtu cizinců přicházejících do ČR nebo v zemi žijících svědčí o následujícím:

1. celkově zesiluje odmítavé stanovisko k cizincům, příliv cizinců do země hodnotilo nepříznivě, rostoucí počet žijících a přicházejících cizinců považuje populace v procentech v roce 1994, 1996 za:
  - velmi příznivý: 1,1
  - spíše příznivý: 15,13

- spíše nepříznivý: 58, 57
  - velmi nepříznivý: 19, 24
2. výhrady vůči cizincům pramení především z rostoucí kriminality v roce 1990, která přispívá k poklesu bezpečnosti v zemi, ale spíše jde o obecnější spojení přílivu cizinců s celkovým poklesem bezpečnosti uvnitř společnosti
- prehled hlavního přínosu spjatého s usídlenými cizinci můžeme porovnat pomocí spontánních odpovědí v roce 1994 a 1996 v procentech:
- kapitálové investice: 40, 14
  - know-how, znalosti: 20, 7
  - konkurence: 5,2
  - jazyk kultura: 5,6
  - levná pracovní síla: 0,10
  - rozvoj ekonomiky: 0, 7
  - nevedl/a žádný: 23, 46
- taktéž lze porovnat hlavní problém:
- kriminalita: 50, 57
  - berou práci našim lidem: 2, 10
  - podvody, černý obchod: 6, 4
  - nevedl/a: 10, 8
3. postoje na cizince jsou diferencovány vzhledem k jejich národnosti či rase, z hlediska rozlišovací logiky posuzování jednotlivých etnických skupin česká veřejnost rozlišuje tyto kategorie cizinců:
- „kapitáloví“ cizinci: dominují hospodářské přínosy, vnímání jako kulturně přijatelní pro každodenní život, sousedství, „bílí“ z euroamerického prostředí, např. Američané, Francouzi, Němci
  - „příbuzní“: zejména Slováci, čeští emigranti, Židé, tato skupina brána jako směs problémů a přínosů, pro kulturní a jazykovou spřízněnost nejpřijatelnější a nejméně „cizí“ z hlediska každodenního života a sousedství
  - „nejcizější“ cizinci: etnicky odlišní (např. Arabové, Vietnamci, Číňané, Rusové, Ukrajinci, Černoši a hlavně Romové - i přes dlouhodobé usídlení), vnímáno jen jako zdroj problémů, mající žádný přínos, prakticky nepřijatelná do sousedství a každodenního života

4. většina dotazovaných dává přednost tomu, aby se cizinci a etnika přizpůsobovali českým zvyklostem, projevuje se tak spíše příklon k podpoře asimilace nečeské populace než ke kulturní pluralitě, rovněž se projevuje mírný pokles xenofobie a nárůst otevřenosti a tolerance, nutno dodat, že se zmiňují o letech nedostatku zkušeností s podstatnou kulturní diferenciací v podmínkách homogenizovaného socialistického Československa.

Autor napsal „vystihující“ myšlenku etnického klimatu: „český“ způsob života je v naší společnosti široce vyžadovanou normou, projektem majoritní části populace je společnost, která je kompaktně ryze „česká“ včetně podřizujících se cizinců, skupiny, které nejsou asimilace schopné, z jakýkoliv důvodů, jsou ve vlastním sousedství a v ČR obecně nepřijatelné a odmítané. Schopnost přizpůsobit se českým poměrům a zvyklostem je ostrým měřítkem přijatelnosti různých menšin a skupiny pro dnešní české poměry. Samozřejmě historická sebestřednost má statisticky významný podíl na dalších etnických postojích. Odmítavý pohled na cizince, kteří nám nic (ekonomického) nepřinášejí a zároveň jsou odlišní (jak kulturně tak etnicky) se projevuje v postojích k imigrantům a imigrační politice. Zvláštní skupiny etnika tvoří Romové a to se projevuje i v klimatu české společnosti (tudíž i v etnickém). Mírně sílí méně emotivní, xenofobní a zejména nerasistické výklady. Mezi příčiny problémů a konfliktů v soužití s Romy patří:

- „romská“ nechuť k práci, zneužití sociální podpory
- Romové zneužívají demokracii
- lidé mají z Romů strach
- změna poměrů uvolnila minulé problémy
- Romové jsou nepřizpůsobiví, jiná rasa, nezmění se, neodpovědní
- zhoršení vztahů a morálky všeobecně
- česká společnost není zralá pro etnickou pluralitu
- problémy dlouhodobé historické zaostalosti
- nedostatek vzdělání a integrační činnosti
- Češi jsou někdy rasisté

Průcha (2001) tvrdí, že nelze tvrdit, jaké je skutečně etnické klima v současné české společnosti, protože nejsou k dispozici dostatečně věrohodné a vědecky fundované nálezy. Interpretace I. Gabala mají podle Průchy metodologický nedostatek,

naproti tomu Projekt Výchova k toleranci na pražských školách realizovaný A. Svobodovou (1998) již dle jeho názoru nepotvrzuje pochmurný obraz xenofobie a rasismu.

4 Multikulturní výchova, vzdělání

Představa, že multikulturní výchova je jednoduchá záležitost, kterou může zvládnout každý, kdo cítí náklonnost a přátelství ke všem lidem dobré vůle na celém světě, je krásná, ale nereálná. Tato oblast je velmi složitá, jak z hlediska cílů, tak z hlediska zachování identity. Pojem multikulturalita také začíná být v současnosti velmi často používaný v souvislosti s aktuálními otázkami dneška. V souvislosti s multikulturní společností se dostávají do popředí slova jako tolerance, vzájemný dialog, spolupráce a zapojení. Již Komenský zdůrazňoval, že cestování a poznávání nového nás má obohatit. Alan Watts se domníval, že multikulturní přístup má mít hlavní cíl poznávat a navázat vztah, nikoliv polemizovat a přesvědčovat, myšlenku zachytil v díle *Cesta zenu* (Gulová Z., 2004). Společnost si je vědoma, že asimilační princip je pro některá etnika naprosto nepřijatelný, proto splynutí s majoritní společností je možné jen tehdy, pokud o to menšinová skupina stojí.

Interkulturní výchova v ČR se dostává do popředí v souvislosti s globalizací a migrací obyvatelstva a s potřebou připravit děti na život v integrované multikulturní Evropě, v prostředí, kde se setkají s příslušníky jiných národností, etnik, jiného životního stylu, různých životních hodnot a dalšího (Marádová E. a kol., 2006). Vzdělávací programy a učebnice poskytují podporu pro realizaci multikulturní výchovy na školách, mohou napomáhat k provádění této výchovy ale, zda k tomu dochází, není zjištěno. Předpoklad existence těchto materiálů, učebnic prezentující prvky multikulturní výchovy, kdy mnoho lidí předpokládá zakotvení výchovy v těchto kurikulárních dokumentech, a zároveň je realizována ve školní výuce a vyvolává efekty u žáků, je nesprávný. Jak je známo tak mezi projektovou a realizační formou vzdělávání je podstatný rozdíl – to co je pro edukaci teoreticky plánováno se nemusí krýt s tím, co je v reálné edukaci prováděno. Učitelé i žáci mají v dnešní době k dispozici spoustu edukačních materiálů, kde nalezneme mnoho prvků multikultury, není však prokázáno, zda a jak jsou příslušné vzdělávací obsahy z těchto konstruktů prezentovány žákům učiteli, nemluvě o případných efektech, které tato prezentace u žáků vyvolává. Tento neznámý stav je způsoben především tím, že český pedagogický výzkum všeobecně zcela ignoruje zkoumání reálných edukačních procesů ve školních třídách (Průcha J., 2001).

Všeobecně lze říci, že pro vytvoření dobrého klimatu třídy, kdy děti pocházejí z různého sociokulturního prostředí, je potřeba vedení k toleranci a multikulturnímu

porozumění. Multikulturní výchova by se proto mohla stát každodenní součástí celé školy, měla by se prolínat do všech předmětů školního vzdělávacího programu, i tam, kde žáci jiných etnik nebudou. Především Rámcové vzdělávací programy a různé výměnné pobyty mají žákům pomoci utvářet si a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání orientovaného zejména na situace blízké životu a na praktické jednání. K základním cílům vzdělávání patří vedení žáků k toleranci, ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi. Průběžné zařazení prvků multikulturní výchovy do výuky ve všech vzdělávacích oblastech odpovídá danému záměru. Žáci mají možnost se nejen seznámit s rozmanitostí různých kultur, ale také s jejich tradicemi a hodnotami. Zároveň si mohou lépe uvědomovat i svoji vlastní kulturní identitu. Výchova k multikulturnímu porozumění zprostředkovává poznání vlastního kulturního zakotvení a porozumění odlišným kulturám, rozvíjí smysl pro spravedlnost, solidaritu a toleranci vede k chápání a respektování neustále se zvyšující sociokulturní rozmanitosti, majoritu seznamuje se základní specifiky ostatních národností žijících ve společném státě, naopak členy minority rozvíjí jeho kulturní specifika a současně poznávání kultury celé společnosti. Všem členům společnosti pomáhá nacházet základní body pro vzájemné respektování, společné aktivity a spolupráci. Multikulturní výchova se hluboce dotýká mezilidských vztahů celé společnosti, nemluvíme jen o škole, ale i o škole a rodině a škole a místní komunitou. Škola představuje místo setkávání žáků z různého sociálního a kulturního zázemí, proto by měla zabezpečit takové klima, kde se budou všichni cítit rovnoprávně – v majoritní kultuře budou vynikat i členové minorit a naopak žáci majority budou poznávat kulturu spolužáků – příslušníků minorit. Nejen to přispívá k vzájemnému poznávání obou skupin, hlavní přínos je ve vzájemné toleranci, odstranění nepřátelství a předsudků vůči „nepoznanému“ (Marádová E. a kol., 2006).

Vzdělávání dětí z národnostních menšin a imigrantů v českých školách je podle Školského zákona zajištěno obcí, krajem popřípadě ministerstvo v jazyce národnostní menšiny v mateřských, základních, středních, vyšších odborných školách v souladu se zásadami a cíly tohoto zákona. Třída příslušného ročníku základní školy se zřídí za předpokladu, že ke vzdělání v jazyce národnostní menšiny je přihláшено nejméně 10 dětí, mateřská škola nebo základní škola se zřídí, pokud budou třídy průměrně naplněny nejméně 12 žáky v jedné třídě. Pokud nejsou tyto podmínky splněny, může ředitel v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro příslušný obor a se souhlasem zřizovatele v rámci školního vzdělávacího programu předměty nebo jejich části, v nichž

se vzdělávání bude uskutečňovat dvojjazyčně. Obecně lze tvrdit, že děti cizinců nemají problémy s integrací, a ze strany spolužáků necítí vážnější diskriminaci (potěšitelné zjištění s ohledem na rasové předsudky vůči Romům), nepovažují český jazyk za těžký a při učení dětem pomáhá škola, kamarádi (Gulová Z., 2004).

4.1 Tematické okruhy ve školním vzdělávacím programu

Zařazení tematických okruhů do školního vzdělávacího programu vychází především z aktuální situace ve škole, reflektuje aktuální dění v místě školy i současnou situaci ve společnosti. Dané téma je vybráno, realizováno a významně ovlivněno vzájemnou dohodou učitelů, výběr je přizpůsoben dle námětů žáků i jejich rodičů. Pro úplnost jsou dále uvedena témata, která by měla být realizována a naplněna ve školním vzdělávacím programu na základní škole nebo v nižších ročnících víceletého gymnázia.

Kulturní diference

Jedinečnost každého člověka a jeho individuální zvláštnosti, člověk jako nedílná jednota fyzické i duševní stránky, ale i součást etnika, poznávání vlastního kulturního zakotvení, respektování zvláštností různých etnik, základní problémy sociokulturních rozdílů v ČR a v Evropě.

Lidské vztahy

Právo všech lidí žít společně, podílet se na spolupráci, udržovat tolerantní vztahy, rozvíjet kooperaci s ostatními lidmi bez ohledu na jejich příslušnost, vztahy mezi kulturami, předsudky a vžité stereotypy, důležitost integrace jedince, základní morální normy, význam kvality mezilidských vztahů pro harmonický rozvoj osobnosti, tolerance, empatie, solidarita, osobní příspěví k zapojení žáků z odlišného kulturního prostředí do kolektivu třídy.

Etnický původ

Rovnocennost všech etnických skupin a kultur, odlišnost ale i vzájemná rovnost lidí, postavení národnostních menšin, základní informace o odlišných skupinách žijících v ČR, různé způsoby života, odlišné myšlení a vnímání světa, vznik a projevy rasové nesnášenlivosti.

Multikulturalita

Multikulturalita současného světa, předpokládaný vývoj v budoucnosti, jako prostředek vzájemného obohacování, specifické rysy jazyků a jejich rovnocennost, naslouchání druhým, komunikace s příslušníky odlišných sociokulturních skupin,

vstřícný postoj k jinakostem, význam užívání cizího jazyka jako nástroje dorozumění a celostního vzdělávání.

Princip sociálního smíru a solidarity

Odpovědnost a přispění každého jedince za odstranění diskriminace a předsudků vůči etnickým skupinám, nekonfliktní život v multikulturní společnosti, aktivní spolupodílení se dle svých možností na přetváření společnosti, zohlednění potřeb minoritních skupin, otázka lidských práv, základní dokumenty (Marádová E. a kol., 2006, str. 80).

5 Organizace

Národní vzdělávací systémy představují významnou součást národní kulturní tradice – v pokročilém stádiu evropské integrace zůstává odpovědnost za strukturu, obsah či jazykovou rozmanitost vzdělávacích systémů jednotlivým státům, na druhé straně je vynucena zvýšená míra spolupráce, dělba práce, výměna informací a zkušeností, hledání vzájemné shody s cílem nalézt účinná, ekonomicky a politicky přijatelná řešení vzdělávacích problémů budoucnosti. Koncepce zahraniční politiky ČR patří k vizi sjednocené, demokratické, sociálně spravedlivé prosperující a mírové Evropy, Evropy svobodných občanů a pracujících regionů. Mezinárodní spolupráce s ČR ve všech oblastech vzdělání bude koncipována a realizována tak aby přispěla k integraci do evropských struktur, k posílení regionální spolupráce a k systematickému využití zahraniční zkušenosti. Cílevědomým rozvojem mezinárodní spolupráce je postupná internacionalizace vzdělávání a upevnění multikulturních postojů dětí (Bílá kniha).

5.1 *Evropská unie – EU*

Hlavní úkolem v oblasti vzdělání je, aby při vstupu jak do České republiky, tak i do EU čeští občané stejně jako ostatní byli schopni plně využít svého práva studovat a připravovat se na budoucí povolání v kterémkoliv členském státu EU. Dalším úkolem je uznávání kvalifikace, jež je nutná pro výkon tzv. regulovaných profesí v EU. Unie se především zaměřuje na principy: uplatňování evropské dimenze v obsahu vzdělání (zvláště výukou a šířením jazyků členských států), podpora mobility studentů a učitelů (např. usnadněním uznávání diplomů a započítávání doby studia), podpora spolupráce mezi vzdělávacími zařízeními, rozvoj výměny informací a zkušeností týkajících se otázek rozvoje národních vzdělávacích systémů členských států, podpora rozvoje výměn studentů, mládeže, učitelů a vychovatelů, podpora rozvoje distančního vzdělání.

Vzdělávací programy EU představují specifický velice účinný nástroj, pomocí něhož je podporována spolupráce mezi jednotlivými účastnickými zeměmi včetně kandidátských. Zároveň usiluje o spolupráci mezi vzdělávacím sektorem a světem práce, výzkumem a vývojem či ekonomickou sférou obecně. Česká republika se v letech 2000- 2006 účastnila tří vzdělávacích programů: Socrates II, Leonardo da Vinci II, Mládež. Vytvořit organizační a finanční podmínky pro tuto účast je zásadním úkolem pro MŠMT, příslušných agentur, vzdělávacích institucí i jednotlivců.

Evropská unie vyvinula řadu projektů pro realizaci interkulturní výchovy, jedním z nich je projekt Rozvíjení interkulturního názoru. Obsahuje návody a cvičení k tomu, aby různé organizace a skupiny mohly uskutečňovat akce zaměřené proti rasismu (Bílá kniha).

5.2 Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj – OECD

Členství v této organizaci naší republiky umožňuje mnohostrannou spolupráci se skupinou vyspělých zemí světa. Vedle přínosů po ekonomické, finanční a sociální stránce je významná také spolupráce v oblasti vzdělávání. Uskutečňuje se prostřednictvím české účasti na činnosti Výboru pro vzdělání. Účast republiky je zejména zaměřena na projekty, které se zabývají školním vzděláváním pro budoucnost, lidským a sociálním kapitálem, úlohou vzdělání v udržitelném hospodářském růstu a vývoji, rozvojem informační a komunikační technologie ve vzdělání.

Do popředí se dostávají zejména tyto úkoly: učinit celoživotní učení prospěšným pro všechny zajistit spravedlnost v poskytování vzdělávacích příležitostí a utvářet sociální soudržnost, dále rozvíjet lidské kompetence potřebné ve společnosti a ekonomice založené na znalostech a prostřednictvím pedagogického výzkumu a vývoje stimulovat inovace vyučování a učení ve školách, zlepšovat postavení učitelů a zvyšovat jejich profesionální úroveň. Spolupráce s OECD tvoří významnou část mezinárodních aktivit ČR v oblasti vzdělávání, její výsledky jsou zaneseny v nejdůležitějších dokumentech, které se týkají koncepce vzdělávací politiky ČR, jsou soustavně předkládány představitelům médií, řídicím pracovníkům a dalším (Bílá kniha).

5.3 Rada Evropy

V současnosti se angažuje zejména v otázkách souvisejících s výchovou k demokratickému občanství a sociální soudržnosti, s uplatňováním evropské dimenze ve vzdělání, s výukou jazyků a evropskou jazykovou politikou a s výukou dějin Evropy 20. století. Rada Evropy naplňuje společnou politiku s Evropskou unií, jejímž cílem je usnadnění mobility studentů. Česká republika by se měla aktivně podílet na činnosti Evropského střediska pro cizí jazyky a bude usilovat prostřednictvím členství v řídicích orgánech, aby činnosti korespondovali s potřebami při rozpracování nové rámcové koncepce jazykové politiky v naší zemi (Bílá kniha).

6 Výzkumná část

Pro výzkum jsem aplikovala dotazníky, které byly nejpřesnější metodou zjištění dané problematiky. Zjišťovala jsem jak čeští studenti ve věku 11- 16 let (tj. druhý stupeň základní školy) chápou etnické menšiny, zda rozumí termínům jako je kultura, rasismus a diskriminace, jak často a kdy, proč se setkávají s cizinci, jestli mají zájem zjišťovat informace o menšinách atd. Dotazník je v části Přílohy.

Celkem jsem zpracovávala 174 dotazníků dětí ve věku 11 – 16 let, 98 žen a 75 mužů (jednou pohlaví neuvedeno). Žáků ve věku 11 let bylo celkem 7, dvanáctiletých 23, třináctiletých 58, čtrnáctiletých 47, patnáctiletých 37 a 2 studenti ve věku 16 let.

6.1 *Základní škola Komenského alej, Žatec*

Základní škola Komenského alej v Žatci se nachází v historické budově blízkého františkánského kláštera jižně od historického centra města. Architekt Karel Schlimp navrhl v roce 1876 dvoukřídlou budovu 97m dlouhou. Byla to největší základní škola té doby. Škola byla slavnostně otevřena 2. září 1880. Na této škole se vyučuje dle programu Základní škola 16847/96-2. Od šestého ročníku mohou žáci, na základě přijímacích zkoušek, studovat ve třídě s rozšířeným vyučováním matematiky a přírodovědných předmětů. Studentům je k dispozici poměrně široké zázemí k rozvíjení jejich aktivit. Škola disponuje dvěma moderními počítačovými učebnami (vybavenými připojením na Internet), samozřejmě je využití učeben v rámci zájmových kroužků, ke konverzaci v angličtině a němčině mohou žáci od 4. tříd využívat speciální učebnu s kobercem, názornými pomůckami, audiovizuální technikou.

Výzkumu se anonymně zúčastnilo 79 dotázaných, z toho 41 žen a 38 mužů. Věkové složení znázorňuje tabulka 1, tabulka 2 dělí děti podle třídy. Z celkového počtu 77 dotazníků bylo zodpovědně vyplněno, pouze dva dotazníky nelze brát v některých oblastech v potaz. Přesné znění otázek naleznete v Přílohách – dotazník je zde ve formě předložené dotázaným.

Tabulka 1: Věkové složení respondentů - ZŠ Komenského alej

Věk (v letech)	Počet	v %
11	0	0
12	4	5,06
13	35	44,3
14	21	26,58
15	19	24,05
16	0	0
Celkem	79	100

Tabulka 2: Složení respondentů podle třídy – ZŠ Komenského alej

Třída	Počet	v %
6	0	0
7	42	53,16
8	17	21,52
9	19	24,05
Celkem	78	98,73*

*jeden respondent neuvedl třídu

První otázka byla zaměřena na znalost základního pojmu kultura, přehled odpovědí znázorňuje Tabulka 3: Vnímání termínu kultura.

Tabulka 3: Vnímání termínu kultura – ZŠ Komenského alej

Odpověď	Počet	v %	Odpověď	Počet	v %
Památky	20	19,42	Náboženství	2	2,11
Divadlo, kino	14	13,59	Cestování	1	1,05
Slušnost, chování	14	13,59	Vzdělání	1	1,05
Společnost, kulturní akce	9	8,74	Práce	1	1,05
Tradice, zvyky	7	6,8	Národ	1	1,05
Historie	5	4,85	Hudba	1	1,05
Neuvedeno	18	17,48	Hygienické návyky	1	1,05
Jídlo, stravování	4	3,88	Celkem	103	100
Umění	4	3,88			

Kultura je především vnímána žateckými studenty jako celek nemateriálních výtvorů lidstva: slušnost, setkávání lidí, tradice, zvyky, historické skutečnosti, umění, náboženství, vzdělání atd. Celkem tento názor má 58,81 procent dotázaných. Důvodem

může být rodinné zázemí, kdy dochází k podvědomému přejímání názorů a vzorců a zároveň si tak žáci budují národní povědomí. Nepřevládá tak hmotné vnímání, historické stavby jako chápání kultury zastoupily pouze 19,42 procent, to může být způsobeno například převzatými materiálními hodnotami. Značné procento (17,48) nebylo schopno vyjádřit svoje chápání kultury ani pomocí příkladů, lze říci, že neví jak vlastně definovat kulturu. Neznalost, nedostatečná empatie, malá slovní zásoba, to a jiné mohou být příčiny neformulování tohoto základního termínu.

Dále respondenti odpovídali na otázku, která zkoumala znalost zvyků a tradic České republiky. Přehled odpovědí naleznete v následující tabulce.

Tabulka 4: Nejznámější české tradice a zvyky – ZŠ Komenského alej

Odpověď	Počet	v %	Odpověď	Počet	v %
Vánoce	63	37,72	Mezinárod. den dětí	3	1,8
Velikonoce	58	34,73	Svátek, narozeniny	3	1,8
Čarodějnice	9	5,39	Mikuláš	3	1,8
Nový rok	9	5,39	Masopust	2	1,2
První máj	6	3,59	Dušičky	2	1,2
Neuvedeno	4	2,4	Kroje	1	0,6
Mezinárod. den žen	4	2,4	Celkem	167	100

Mezi nejznámější patří nejvíce odhadované Vánoce a Velikonoce, kdy jejich praktikování a určité dětské nadšení (z dárků, pocitu překvapení, atd.) tyto tradice dělá stále atraktivními. Překvapivě Mikuláš a Mezinárodní dny již nebyly tak moc zastoupeny. Lze konstatovat, že české tradice a zvyky už nejsou v naší věkové kategorii tak známé, jak by se dalo očekávat.

Spojení s následující otázkou je zřejmé – respondenti si mohli uvědomit, že co dodržují, jsou vlastně zvyky a tradice, které mohli vypsát v předchozí odpovědi. Přesto někteří neuvedli ani dříve zmíněné, více je zřejmé z tabulky 5.

Tabulka 5: Nejvíce dodržované zvyky a tradice - ZŠ Komenského alej

Odpověď	Počet	v %
Uvedeno totéž, co v otázce č. 2	68	86,08
Neuvedeno	9	11,39
Vánoce	2	2,53
Celkem	79	100

Zvyky a tradice, které znají, jsou také ty, které dodržují. „Nepraktikované“ tradice jsou pro ně úplně neznámé. Poměrně velká část (11,39 %) neuvedla ani zvyky

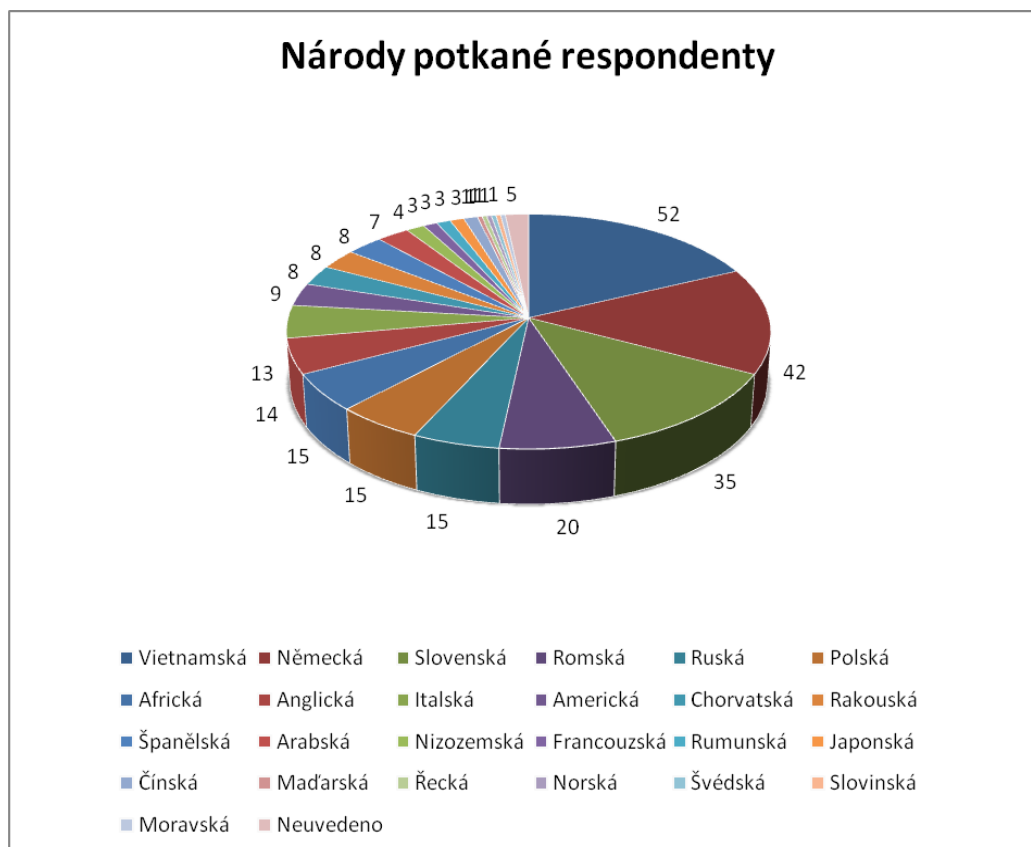
společensky známé. Dodržování zvyků, tradic je zároveň znalost těchto zvyků. Pokud se přestanou realizovat, mohou původní české tradice a zvyky pomalu vymizet z povědomí dětí v České republice. Vánoce a Velikonoce byly nejčastěji uvedeny v předchozí otázce jistě i z důvodů radosti a veselí spojených s těmito svátky, i proto se nemůžeme divit, že i tyto odpovědi byly velmi časté.

Otázka číslo 4 zkoumala, jaké národnosti respondenti, kdy potkali a se kterými se mohou i pravidelně setkávat. Tento přehled je podkladem pro další zkoumání, další otázky úzce souvisely. Je možné vyvodit závěry o informovanosti na základě seznámení jiných národností.

Tabulka 6: Množství národností potkané respondenty - ZŠ K. alej

Národnost	Počet	v %	Národnost	Počet	v %	Národnost	Počet	v %	Národnost	Počet	v %
Vietnamská	52	18,1	Anglická	14	4,86	Nizozemská	4	1,39	Norská	1	0,35
Německá	42	14,6	Italská	13	4,51	Francouzská	3	1,04	Švédská	1	0,35
Slovenská	35	12,2	Americká	9	3,13	Rumunská	3	1,04	Slovinská	1	0,35
Romská	20	6,94	Chorvatská	8	2,78	Japonská	3	1,04	Moravská	1	0,35
Ruská	15	5,21	Rakouská	8	2,78	Čínská	3	1,04	Neuvedena	5	1,74
Polská	15	5,21	Španělská	8	2,78	Maďarská	1	0,35	Celkem	288	100
Africká	15	5,21	Arabská	7	2,43	Řecká	1	0,35			

Graf 1

Studenti mají spoustu možností, kde mohou potkávat cizince i díky lokalitě školy (město leží pár kilometrů za hranicemi), výměnným pobyty, různým návštěvám cizinců ve škole, a dalšímu. Nejvíce je u nás zastoupena menšina vietnamské národnosti (především se potkávají ve městě), mezi nejméně zastoupenými menšinami jsou i lidé z Moravy – zde vyvstává otázka, zda se jedná o menšinu či ne. A poměrně spoustu jiných menšin respondenti potkají v rámci zahraniční dovolené, kdy považují za nutné se setkat s jinými národnostmi. Pouze 5 dotázaných se nesešlo s jinou kulturou, zřejmě si nevzpomněli, nebo nechtěli uvést odpověď.

Opět je zřejmá úzká souvislost mezi otázkami 4 a 5 – zde bude vyhodnocení, zda se zajímají o kultury, které poznávají a které informace znají a kde se je dozvěděli. Hlavním cílem této otázky je zjištění, jaké množství dotázaných má zájem na poznávání nových kultur a menšin.

Tabulka 7: Získání informací o menšinách - ZŠ K. alej

Odpověď	Místo, znalost	Počet	v %
Ano 24 žáků 32,91 %	Škola	10	12,66
	Město	7	8,86
	Osobně	5	6,33
	Vánoce	1	1,27
	Velikonoce	1	1,27
	Písmo	1	1,27
	Neuvedeno	1	1,27
Ne	-	53	67,09

Přes polovinu dotázaných, i přes setkávání mnoha národností, nemá zájem nebo nesehnalo informace o menšinách. Je možné, že nechtěli odpovědět, nebo nevěděli jak, pokud však nechtějí získat informace, pak mohou jednat ze strachu, obav ztrapnění, jazykových bariér, nezájmu, předsudků nebo xenofobie. Většinou znalostí respondenti získali ve škole popřípadě v blízkém okolí. Mezi získané vědomosti se řadí Vánoce, Velikonoce a písmo – pokud je neuvedli, mohli vyplnit místo v domnění, že je jejich odpověď dostačující.

Další zkoumání se týkalo znalosti zvyků a tradic národnostních menšin.

Tabulka 8: Znalosti tradic a zvyků menšin – ZŠ K. alej je přehledem kladných odpovědí žáků dané školy. Neznalost znamená zápornou odpověď, pokud neuvedli nic pak je jejich počet v kolonce Neuvedeno.

Tabulka 8: Znalosti tradic a zvyků menšin - ZŠ K.alej

Odpověď	Počet	v %
Vánoce	9	11,39
Velikonoce	6	7,59
Nový rok	4	5,06
Kroj	2	2,53
Škola	1	1,27
Svátky	1	1,27

Neznalost	53	55,79
-----------	----	-------

Neuvedeno	3	3,8
-----------	---	-----

Přes 55 procent respondentů nezná zvyky etnik, i přes poměrně pravidelnou návštěvnost (viz Tabulka 9) jednotlivých národů. Příčin neznalosti může být mnoho – nezáměr, neposkytnutí informací, věku „vzdoru“ anebo si jen nevzpomněli. Z celku 79 dotázaných je 53 žáků, kteří nevědí žádnou tradici, velké množství, které svědčí o nezáměru a nevědomosti. Pokud již znají tradici, pak se jedná především o Vánoce a Velikonoce. Opět o svátky spojené s příjemným prožitkem.

Na pravidelnost návštěv příslušníků jiných národů byla zaměřena otázka číslo 7, v případě kladné i záporné odpovědi byly vyžadovány příčiny.

Tabulka 9: Pravidelné setkávání s menšinami - ZŠ K. alej

Kladná odpověď	Počet	v %	Záporná odpověď	Počet	v %
Okolí	29	30,53	Neznalost	11	11,58
Rodina	16	16,84	Nepravidelně	7	7,37
Škola	12	12,63	Nemá zájem	4	4,21
Přátelé	4	4,21	Neuvedeno	1	1,05
Dovolená	1	1,05			
Neuvedeno	4	4,21			

Z dotázaných se pravidelně setkává s menšinami 66 žáků, především díky okolí, městu, kde jsou zastoupena z větší části vietnamská a romská etnika. Rasismus a diskriminace spojené s těmito etniky vyšetřuje devátá otázka. Jako druhý nejčastější důvod k pravidelným návštěvám je rodina, příbuzenstvo, zde je patrný rodinný vliv a zázemí, a samozřejmě vnímání rodiny jako priority.

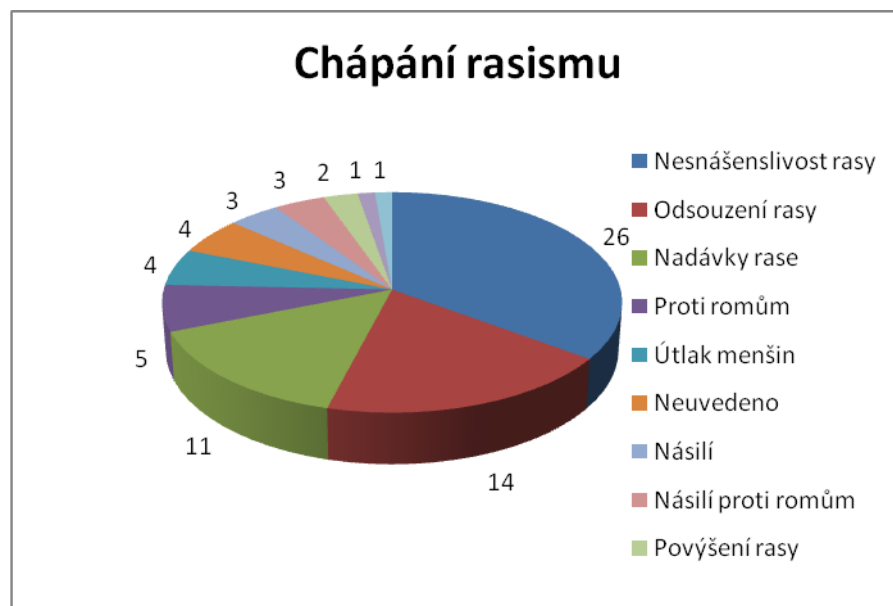
Pokud nepravidelně potkávají příslušníky jiných národů, pak převažuje jako důvod především osobní neznalost. Děti tak mohou činit z obav ztrapnění, nebo nemají příležitosti k seznámení popřípadě jiné důvody.

Velmi obsáhlé odpovědi jsou u osmého dotazu, jenž zkoumá znalost základních pojmů – diskriminace, rasismus. Pouze dva dotázaní považují tyto termíny za totožné a pouze tři neuvedli vůbec nic.

Tabulka 10: Chápání pojmů diskriminace, rasismus - ZŠ K.alej

Rasismus	Počet	v %	Diskriminace	Počet	v %
Nesnášenlivost rasy	26	32,9	Neuvedeno	26	32,91
Odsouzení rasy	14	17,7	Omezení	18	22,78
Nadávky rase	11	13,9	Odsouzení	6	7,59
Proti Romům	5	6,33	Ignorance	5	6,33
Útlak menšin	4	5,06	Nesnášení jiného	5	6,33
Neuvedeno	4	5,06	Útlak	3	3,8
Násilí	3	3,8	Útlak menšin	3	3,8
Násilí proti Romům	3	3,8	Nadávky	2	2,53
Povýšení rasy	2	2,53	Nadržování	1	1,27
Nenávist jiných	1	1,27	Proti volbám	1	1,27
Rasová strana	1	1,27	Stranění se jiných ras	1	1,27
			Závist	1	1,27
			Neví	1	1,27

Graf 2

Téměř všichni dotázaní si pod pojmem rasismus představí vystihující odpovědi. Výklad školy a rodiny tomuto správnému porozumění mimo jiné může

příspěť nebo naopak uškodit, v našem případě lze říci, že vysvětlení těchto termínů přispělo k jejich dobrému porozumění. Přestože první polovinu otázky zodpověděli velmi obsáhle a v podstatě dobře, na druhou polovinu bohužel již odpověď neznali nebo neuvedli. Dvacet sedm studentů se velmi přiblížilo k definici diskriminace, ostatní se bohužel liší. Tato „odlišnost“ může mít různé příčiny – například „neprobrání“ termínu ve škole, špatný výklad doma.

Základní předchozí termíny byly zmíněny v další a zároveň poslední otázce. Vyšetřovala jsem jejich projevy a místa setkání.

Tabulka 11: Osobní setkání s projevy rasismu, diskriminace - ZŠ K. alej

Odpověď	Místo, projev	Počet	v %
Ano	Město	10	10,53
31 žáků 32,63 procent	Škola	6	6,32
	TV	6	6,32
	Rom jako agresor	5	5,26
	Rom jako oběť	1	1,05
	Neuvedeno	2	2,11
	Verbální útok	1	1,05
	Neuvedeno	-	1
Ne	-	47	49,47

Velmi překvapivě se, kromě jednoho studenta, všichni dotázaní vyjádřili k této otázce. Očekávala jsem, že ze strachu, nechápání pojmů, obezřetnosti a dalšího se k této otázce nevyjádří nebo napíší odpověď, kterou nebudu možno vyhodnotit. Většina se osobně nesetkala s diskriminací a rasismem. Což je vzhledem k početným etnikům velmi pozitivní fakt. Na druhou stranu ale u těchto závěrů musíme brát ohled na předcházející odpovědi, z nichž je zřejmé, že někteří nemají správnou představu, co tyto pojmy představují.

6.2 Gymnázium Žatec

Gymnázium v Žatci poskytuje bezúplatně úplné střední vzdělání a je určeno zejména zájemcům o budoucí vysokoškolské studium. Je otevřena čtyřletá a osmiletá forma studia. Zřizovatelem školy je Ústecký kraj. Gymnázium se vyvíjelo z latinské školy městské, která vznikla pravděpodobně ve 13. století (B.Balbín: Bohemia docta). První autentická zpráva je z podzimu 1335, kdy král Jan Lucemburský udělil městu právo jmenovat rektora školy. Na sklonku 14. století působil ve funkci rektora jeden ze

zakladatelů německy psané umělecké literatury Jan ze Žatce (Johann von Saaz). Na podkladě školského zákona č. 31/1953 z 23. dubna 1953 se vytváří jedenáctiletá střední škola. Spojuje se pod jedním vedením osmiletá základní škola s třemi třídami středoškolskými. V r. 1960 dostávají středoškolské třídy název Střední všeobecně vzdělávací škola, jsou však spojeny se základní školou. Počet žactva dosahuje v některých letech kolem 600. Charakteristickým rysem je zavedení výrobní praxe od poloviny 50. let (zemědělství, strojnictví, stavebnictví), trvá až do r. 1990. V některých letech probíhají jednoleté a dvouleté maturitní kurzy pro důstojníky československé armády. Pod vlivem reformního hnutí r. 1968 je vydán zákon č. 168/1968, kterým bylo znovu zřízeno čtyřleté gymnázium. Bylo zřizováno postupně, takže poslední maturity SVVŠ proběhly v r. 1970. Od tohoto roku existuje do r. 1990 čtyřleté gymnázium. V současné době jsou vyučovány na gymnáziu dva studijní cykly, čtyřletý a osmiletý, celkem ve dvanácti třídách denního studia.

Počet vyplněných dotazníků dosáhl počtu 95, z toho 57 žen a 37 mužů, pouze 1 neuvedl pohlaví. Většina (87) dotazníků bylo vyplněno zodpovědně, 5 vyplněných nešlo v některých oblastech vyhodnotit a tři ve většině odpovědí nemohlo být bráno vážně (tyto odpovědi jsou pod vyhodnocením Neuvedeno nebo Neodpověděli). Následující tabulky dávají podrobnější přehled o složení respondentů.

Tabulka 12: Věkové složení respondentů – Gymnázium

Věk (v letech)	Počet	v %
11	7	7,37
12	19	20
13	23	24,21
14	26	27,37
15	18	18,95
16	2	2,11
Celkem	95	100

Tabulka 13: Složení respondentů podle třídy - Gymnázium

Třída	Počet	v %
6	23	24,21
7	27	28,42
8	24	25,26
9	20	21,05
Celkem	94	98,95*

*jeden neuvedl svoji třídu

Tabulka 14 je vyhodnocením otázky 1: Napište, co podle vás patří pod pojem kultura?. Dotázaní mohli uvést svoje vnímání i pomocí příkladů.

Tabulka 14: Vnímání termínu kultura - Gymnázium

Odpověď	v %	Počet	Odpověď	v %	Počet
Divadlo, kino	27,14	38	Jídlo	1,43	2
Památky	19,29	27	Národ	1,43	2
Historie, dějiny	12,86	18	Sport	0,71	1
Tradice, zvyk	11,43	16	Cestování	0,71	1
Společnost, setkání lidí	8,57	12	Škola	0,71	1
Hudba	7,86	11	Básně	0,71	1
Poznání, vzdělání	4,29	6	Rostliny	0,71	1
Životní styl	2,14	3	Celkem	100	131

Převládá představa divadla a kina jako kultury. Zřejmě aktivní společenský život je důvodem, proč v představách o kultuře má vedoucí pozici právě divadlo, kino. Opět je zřejmá „nadvláda“ nemateriálních prvků, hodnot, které jsou pro kulturu typické: historie, společnost, hudba, poznání vzdělání a další. Možný vliv školy a domácího prostředí na tyto odpovědi je zřejmý. Oproti předchozí skupině uvedli navíc rostliny a básně, jako příklady kultury. Ale obě tyto odpovědi mají tak nepatrné zastoupení, že je ve shrnutí nelze brát v potaz.

Následující tabulka zahrnuje všechny odpovědi na otázku, zaměřenou na české tradice a zvyky. Respondenti z Gymnázia uvedli 16 zvyků, jim známých.

Tabulka 15: Nejznámější české tradice a zvyky - Gymnázium

Odpověď	Počet	v %	Odpověď	Počet	v %
Vánoce	57	39,31	Valentýn	2	1,38
Velikonoce	50	34,48	Náboženství	1	0,69
Neopověděli	11	7,59	Masopust	1	0,69
Čarodějnice	4	2,76	Hygienické návyky	1	0,69
Mikuláš	4	2,76	První máj	1	0,69
Svátek, narozeniny	4	2,76	Jídlo	1	0,69
Matějská pouť	2	1,38	Pohřeb	1	0,69
Dušičky	2	1,38	Kroje	1	0,69
Nový rok	2	1,38	Celkem	145	100

Mezi nejznámějšími zvyky byly opět uvedeny Vánoce a Velikonoce, na rozdíl od předcházející skupiny (63 %) si však na tyto zvyky, vzpomnělo pouze 57 %. Co do počtu tato skupina zaznamenala o něco větší rozsah zvyků. Nesmíme opomenout i

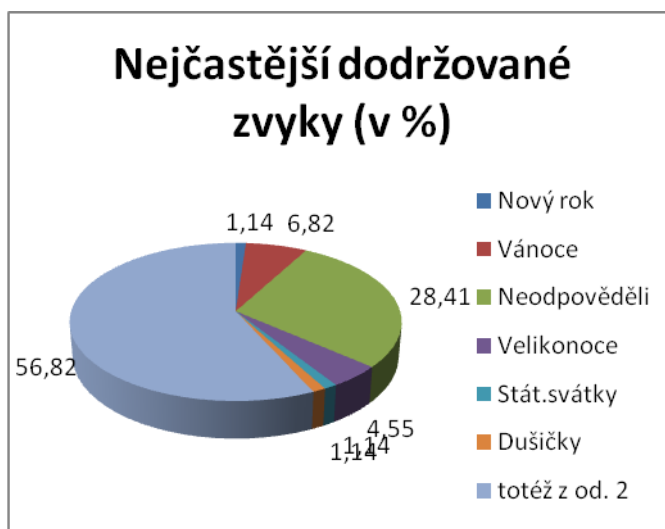
značný sociální vliv, kdy se děti setkávají a školy jsou poměrně nedaleko od sebe. Navíc byl uveden pohřeb, hygienické návyky, náboženství, atd. Naopak mezinárodní den žen a mezinárodní den dětí se v odpovědích vůbec nevyskytly.

Zvyky a tradice, které rodiny dotázaných praktikují, jsou zaznamenány v tabulce: Nejvíce dodržované zvyky a tradice - Gymnázium.

Tabulka 16: Nejvíce dodržované zvyky a tradice - Gymnázium

Odpověď	Počet	v %
Nový rok	1	1,14
Vánoce	6	6,82
Neodpověděli	25	28,41
Velikonoce	4	4,55
Státní svátky	1	1,14
Dušičky	1	1,14
Uvedli totéž, co v otázce č. 2	50	56,82
Celkem	88	100

Graf 3

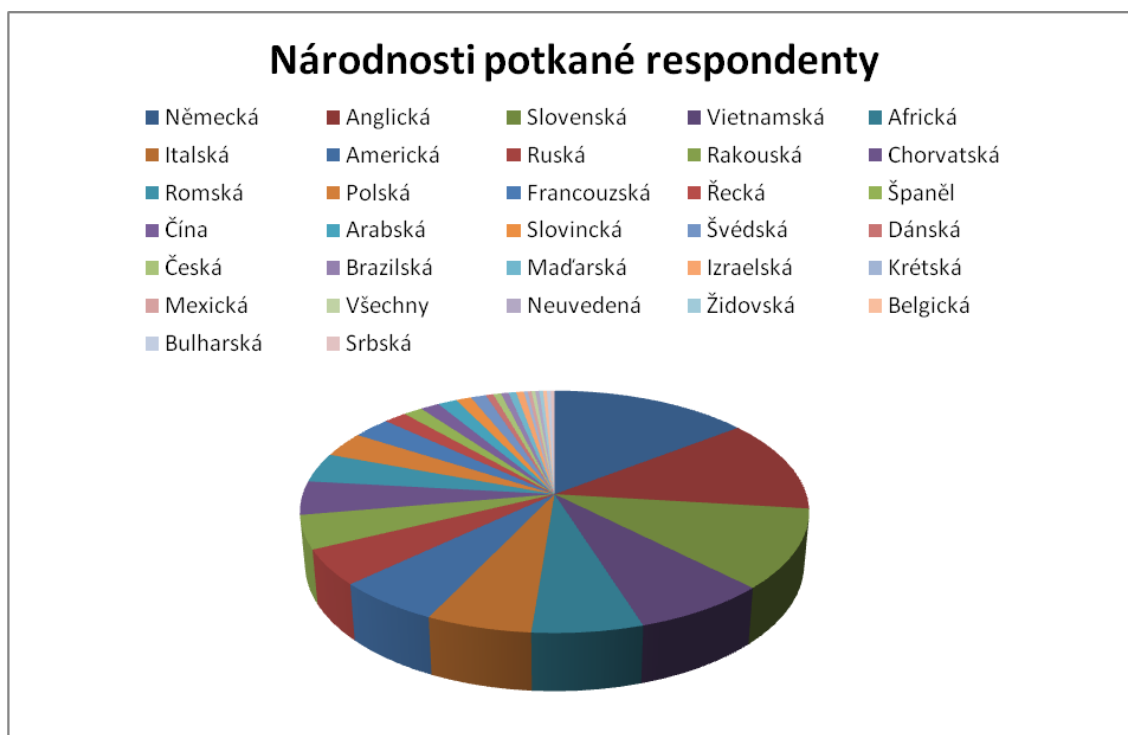
Poměrně velká část, celkem 25 lidí, nevedla odpověď. Zda z neznalosti, lenosti, nezájmu, či jiných důvodů je již nezjistitelné. Z celkového počtu opět převládli odpovědi, které byly již uvedené u druhé otázky. Opět tradice spojené s příjemnými prožitky. Lze konstatovat, že praktikování tradic má velký vliv na jejich znalost.

Následující přehled je podkladem pro vyvození závěrů z dalších následujících otázek: informovanosti, získání znalostí o menšinách na základě (ne)setkání s nimi.

Tabulka 17: Množství národností potkané respondenty - Gymnázium

Národnost	Počet	v %	Národnost	Počet	v %	Národnost	Počet	v %	Národnost	Počet	v %
Německá	52	14,57	Chorvatská	16	4,48	Švédská	4	1,12	Neuvedená	1	0,28
Anglická	44	12,32	Romská	14	3,92	Dánská	2	0,56	Židovská	1	0,28
Slovenská	38	10,64	Polská	12	3,36	Česká	2	0,56	Belgická	1	0,28
Vietnamská	27	7,56	Francouzská	10	2,8	Brazilská	2	0,56	Bulharská	1	0,28
Africká	22	6,16	Řecká	6	1,68	Maďarská	2	0,56	Srbská	1	0,28
Italská	21	5,88	Španěl	5	1,4	Izraelská	2	0,56	Celkem	357	100
Americká	21	5,88	Čína	5	1,4	Krétská	1	0,28			
Ruská	17	4,76	Arabská	5	1,4	Mexická	1	0,28			
Rakouská	16	4,48	Slovincká	4	1,12	Všechny	1	0,28	Neznají	4	4,21

Graf 4

Pouze 4 respondenti se neseťkali s jinou menšinou. Zřejmě lze vyloučit faktor, že neměli příležitost – v dané lokalitě je spousta jiných národností již ve městě, škola se aktivně podílí na vycestování studentů, návštěvách školy jinými cizinci, a zaměstnává anglického učitele. Největší zastoupení má i vzhledem k lokalitě školy německá menšina, dále pak anglická a slovenská. Mezi nejméně potkávané příslušníky jiných kultur patří například mexická, krétská, belgická, bulharská, atd.

Uvedení informací o menšinách a místo jejich získání bylo odpovědí otázky, za-měřené na informovanost českých dětí o menšinách, které osobně potkali. Pokud žáci kladně odpověděli, uvedla jsem jen zdroj informací, v případě prázdné kolonky jsem napsala neuvedeno.

Tabulka 18: Získání informací o menšinách - Gymnázium

Odpověď	Počet	v %
Komunikační technologie	4	4,21
Osobní zjištění	10	10,53
Škola	3	3,16
Neuvedeno	10	10,53
Celkem	27	28,43

Nemají informace	65	68,42
Neuvedeno	3	3,16

Téměř 69 procent z dotázaných nemá informace o etnikách. Zde má asi největší podíl nezáměr studentů, protože informace jsou velmi snadno dostupné na internetu, v literatuře a také díky komunikačním technologiím. Pokud mají a zjišťují informace, pak se tak děje osobní zkušeností, bohužel stejná část neuvedla, odkud znalosti získala. Lze konstatovat velký podíl sociálních faktorů v poznávání jiných kultur. Nejméně lidí je informováno díky škole.

Zkoumání vědomostí tradic menšin a jejich zdroje pak představovali další otázku, jejíž přehled opět následuje.

Tabulka 19- Znalosti tradic a zvyků menšin - Gymnázium

Odpověď	Počet	v %	Odpověď	Počet	v %
Vánoce	6	6,32	Náboženství	1	1,05
Neuvedeno	6	6,32	Halloween	1	1,05
Velikonoce	3	3,16	Oslava narození	1	1,05
Začátek roku	3	3,16	Petanque	1	1,05
Díkůvzdání	2	2,11	Svatba	1	1,05
Neznalost	65	68,42	Neuvedeno	5	5,26

Počet žáků, kteří na danou otázku nezodpověděli, je téměř totožný s počtem, kdy byly uvedeny Vánoce, opět tradice spojená s radostí a veselím. Neznalost je patrné, že je velmi vysoká – celých 68 %. Lze říci, že vědomosti o zvycích jiných menšin jsou velmi malé a překvapivě „nebodovali“ ani svátky velmi známé, mám na mysli například Halloween.

Další otázka byla zaměřena na pravidelnost návštěv, setkání s příslušníky jiných etnik. V pořadí dvacátá tabulka je výsledkem výzkumu na gymnáziu.

Tabulka 20: Pravidelné setkávání s menšinami - Gymnázium

Odpověď	Důvod	Počet	v %
Ano 59 žáků 52,63 procent	Jazyk	1	1,25
	Dovolená	8	10
	Rodina, příbuzní	15	18,75
	Přátelé	16	20
	Okolí, město	12	15
	Škola, učitel	25	31,25
	Práce	1	1,25
	Neuveden	2	2,5
Ne 35 žáků 36,84 procent	Nezná, není čas	17	48,57
	Nemá zájem	3	8,57
	Nepravidelně	5	14,29
	Neuveden	10	28,57
Neuvedeno	-	1	1,05

Nejvíce jsou důvodem k pravidelnému setkávání přátelé a rodina, příbuzní. Očividně je rodina velkou prioritou u těchto studentů. Téměř celá jedna třída nezapomněla na svého anglického učitele, se kterým se pravidelně setkávají při výuce. Jazykové důvody nejsou tak nutným důvodem ke styku, jak by se mohlo předpokládat.

Základní pojmy jako diskriminace a rasismu byly vyšetřovány v osmé otázce. Totožnost těchto dvou pojmů je pro tři studenty jasná - povýšení, vyloučení a odebrání někomu někam bylo uvedeno jako diskriminace a zároveň rasismus. Další odpovědi můžete shlédnout v následujícím přehledu.

Tabulka 21: Chápání pojmů diskriminace, rasismus - Gymnázium

Rasismus	Počet	v %	Diskriminace	Počet	v %
Odsouzení jinakosti	27	28,42	Omezení*	19	20
Nenávist jiné rasy	20	21,05	Neuvedeno	18	18,95
Útlak (i skupiny)	12	12,63	Nestejná práva	13	13,68
Povyšování se nad jiným	8	8,42	Odsouzení, útlak	12	12,63
Diskriminace ras	7	7,37	Vyčlenění	9	9,47
Násilí	4	4,21	Ponížení	4	4,21
Neuvedeno	3	3,16	Násilí	4	4,21
Rozlišení	2	2,11	Romská výmluva	1	1,05
Stejnost	2	2,11	Ignorace	1	1,05

*např. neposkytnutí práce

U této skupiny mohu konstatovat, že pojem diskriminace je mnohem lépe chápán a vnímán než termín rasismus, jako tomu bylo u předchozí skupiny žáků. Jisté přispění může mít jiný výklad tohoto pojmu a struktura výuky související s tímto termínem. Přesná definice rasismu je velmi málo chápána v tom pravém smyslu, nejvíce to snad vystihuje odpověď: Diskriminace ras. V tom případě tento pojem vystihlo pouze sedm respondentů.

Poslední dotaz se týkal projevů termínů výše zmíněných, jejich osobního setkání a místa projevu.

Tabulka 22: Osobní setkání s projevy rasismu, diskriminace - Gymnázium

Odpověď	Místo, projev	Počet	v %
Ano 48 žáků 50,53 procent	Škola	10	20,83
	Verbální útok	2	4,17
	Rom jako oběť	4	8,33
	Rom jako agresor	10	20,83
	Neuvedeno	10	20,83
	TV	1	2,08
	Rom vs. Čech	3	6,25
	2.světová válka	1	2,08
	Město	7	14,58
Ne	-	42	44,21
Neuvedeno	-	5	5,26

Kromě 5 respondentů, kteří neuvedli možná z obezřetnosti nic, se všichni dotázaní (ne)setkali s rasismem nebo diskriminací. Nejvíce se s rasismem nebo diskriminací potkají při kontaktu s Romy, kdy je spíše Rom agresorem než obětí. Početné zastoupení této specifické etnické skupiny v dané lokalitě, romský způsob života a další faktory mohou přispět k tomuto výsledku, který potvrzuje obraz romské nepřizpůsobivosti. Téměř polovina s dotázaných se s rasismem a diskriminací dosud neseťkali.

6.3 Shrnutí

Kultura je pro studenty v této lokalitě především celek nemateriálních výtvarů lidstva, předávané z generace na generaci určitými vzorci, chováním, zvyky. Jako jeden z hlavních důvodů může být rodinné zázemí, kdy dochází k podvědomému přejímání názorů a vzorců a zároveň si tak žáci budují národní povědomí. Dalším důvodem může být i aktivní společenský život. Hmotné vnímání zastupuje poměrně malou část

respondentů, kdy historické stavby mohou pro některé znamenat nemateriální výtvar lidstva. Pouze pár respondentů nevedlo nebo nebylo schopno uvést, co patří pod pojem kultura ani pomocí příkladů.

Mezi nejznámější české zvyk a tradice patří nejvíce odhadované Vánoce a Velikonoce – kdy u obou skupiny získali nad polovinu odpovědí z celkového počtu. Atraktivita těchto tradic je zřejmá, jejich praktikování je spojené s určitým „dětským“ nadšením, radostí, veselím a pocitem soudržnosti. Zvyky a tradice, které znají, jsou ze značné části také ty, které dodržují. Tradice, které doma nerealizují, jsou pro ně úplně neznámé, mnohdy (v 25 případech) u této otázky ani nevedli odpověď.

Díky tomu, že studenti mají spoustu možností, kde mohou potkávat cizince, byly odpovědi u čtvrté otázky velmi rozsáhlé a velmi specifické. Pouze u 9 žáků jsem nenalezla odpověď, snad z neznalosti a ostychu. Mezi nejvíce uvedené národy patřili lidé s německou, anglickou, ruskou, slovenskou, vietnamskou a romskou příslušností. I přes bohaté setkávání příslušníků jiných etnik, má jen velmi malý počet českých studentů o nich získané informace. Nezájem, pubertální období jejich života, lenost, jazykové bariéry, obavy ztrapnění, neposkytnutí informací to a další může být příčinou nevědomosti. Pokud je však získali, pak se tak stalo díky škole nebo osobní zkušenosti. S tím úzce souvisí také neznalost zvyků, tradic jednotlivých etnik. Důvody neznalosti jsou téměř totožné s předchozími příčinami nevědomosti.

Většina z dotázaných se pravidelně setkává s menšinami, o to víc je nepochopitelná neinformovanost o těchto etnikách. Jako hlavní důvod k pravidelnému setkávání je uváděna rodina, příbuzní. Lze konstatovat, že rodinné zázemí je velkou prioritou u těchto žáků. Dalším důvodem je nevyhnutelnost setkání zásluhou okolí, města, kde jsou zastoupeny lidé národnosti především vietnamské a romské.

Rasismus velmi uspokojivě specifikovalo žactvo Základní školy Komenského alej a naopak diskriminaci skvěle „vystihli“ žáci Gymnázia. Všeobecně lze říci, že alespoň jeden z uvedených termínů je respondenty ve věku 11 – 16 let chápán. Podobně „opačné“ výsledky byly u poslední odpovědi – dotázaní z první zmíněné školy se většinou s rasismem, diskriminací nesetkali, naopak většina gymnazistů se s těmito projevy rasismu, diskriminace již setkala – především s romskou skupinou.

Literatura

FAY B., *Současná filozofie sociálních věd: Multikulturní přístup*. Praha: SLON, 2002, ISBN: 80-86429-10-5

GABAL I. a kol., *Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace*. Praha: G plus G, 1999, ISBN: 80-86-103-23-4

GULOVÁ Z., *Multikulturní výchova v teorii a v praxi*. Brno: MSD, 2004, ISBN: 80-86633-14-4

JANDOUREK J., *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, ISBN: 80-7178-535-0

MARÁDOVÁ E. a kol., *Rozvíjení multikulturního porozumění*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2006, ISBN: 80-7290-274-1

PRŮCHA J., *Multikulturní výchova: teorie – praxe – výzkum*. Praha: ISV, 2001, ISBN: 80-85866-72-2

PRŮCHA J., WALTEROVÁ E., MAREŠ J., *Pedagogický slovník*. 4. aktual. vyd. Praha: Portál, 2003, ISBN: 80-7178-772-8

Úplné znění zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). právní stav ke dni 15. 9. 2008, C H Beck

Internetové zdroje

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, Bílá kniha, MŠMT dostupné na <<http://www.msmt.cz/bila-kniha/narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-bila-kniha-2001?highlightWords=Bílá+kniha>> aktuální dne 18.06.2010

Zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky dostupné na <<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb99326&cd=76&typ=r>> aktuální dne 18.06.2010

Seznam tabulek, grafů

Graf 1	38
Graf 2	41
Graf 3	45
Graf 4	46
Tabulka 1: Věkové složení respondentů - ZŠ Komenského alej	36
Tabulka 2: Složení respondentů podle třídy – ZŠ Komenského alej	36
Tabulka 3: Vnímání termínu kultura – ZŠ Komenského alej	36
Tabulka 4: Nejznámější české tradice a zvyky – ZŠ Komenského alej	37
Tabulka 5: Nejvíce dodržované zvyky a tradice - ZŠ Komenského alej	37
Tabulka 6: Množství národností potkané respondenty - ZŠ K. alej	38
Tabulka 7: Získání informací o menšinách - ZŠ K. alej	39
Tabulka 8: Znalosti tradic a zvyků menšin - ZŠ K. alej	40
Tabulka 9: Pravidelné setkávání s menšinami - ZŠ K. alej	40
Tabulka 10: Chápání pojmů diskriminace, rasismus - ZŠ K. alej	41
Tabulka 11: Osobní setkání s projevy rasismu, diskriminace - ZŠ K. alej	42
Tabulka 12: Věkové složení respondentů – Gymnázium	43
Tabulka 13: Složení respondentů podle třídy - Gymnázium	43
Tabulka 14: Vnímání termínu kultura - Gymnázium	44
Tabulka 15: Nejznámější české tradice a zvyky - Gymnázium	44
Tabulka 16: Nejvíce dodržované zvyky a tradice - Gymnázium	45
Tabulka 17: Množství národností potkané respondenty - Gymnázium	46
Tabulka 18: Získání informací o menšinách - Gymnázium	47
Tabulka 19- Znalosti tradic a zvyků menšin - Gymnázium	47
Tabulka 20: Pravidelné setkávání s menšinami - Gymnázium	48
Tabulka 21: Chápání pojmů diskriminace, rasismus - Gymnázium	48
Tabulka 22: Osobní setkání s projevy rasismu, diskriminace - Gymnázium	49

Seznam příloh

Příloha č. 1: Školský zákon č. 561/2004 Sb.	54
Příloha č. 2: Zákon o pobytu cizinců č. 326/1999 Sb.	55
Příloha č. 3: Vyhlášení rozvojového programu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy na rok 2009	56
Příloha č. 4: Vyhlášení rozvojového programu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy na rok	59
Příloha č. 5: Dotazník.....	63
Příloha č. 6: Legální migrace 2006, 200... ..	65
Příloha č. 7: Tabulka – Pobyt cizinců na území ČR	66

Příloha

Příloha č. 1: Školský zákon č. 561/2004 Sb.

§ 4 Rámcové vzdělávací programy

(1) Rámcové vzdělávací programy stanoví zejména konkrétní cíle, formy, délku a povinný obsah

vzdělávání, a to všeobecného a odborného podle zaměření daného oboru vzdělání, jeho organizační uspořádání, profesní profil, podmínky průběhu a ukončování vzdělávání a zásady pro tvorbu školních vzdělávacích programů, jakož i podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a nezbytné materiální, personální a organizační podmínky a podmínky

bezpečnosti a ochrany zdraví. Podmínky ochrany zdraví pro uskutečňování vzdělávání stanoví ministerstvo v dohodě s Ministerstvem zdravotnictví.

(2) Rámcové vzdělávací programy musí odpovídat nejnovějším poznatkům:

- a) vědních disciplín, jejichž základy a praktické využití má vzdělávání zprostředkovat, a
- b) pedagogiky a psychologie o účinných metodách a organizačním uspořádání vzdělávání přiměřeně věku a rozvoji vzdělávaného.

Podle těchto hledisek budou rámcové vzdělávací programy také upravovány. Tvorbu a oponenturu rámcových vzdělávacích programů zajišťují příslušná ministerstva prostřednictvím odborníků vědy a praxe, včetně pedagogiky a psychologie.

(3) Rámcové vzdělávací programy vydává ministerstvo po projednání s příslušnými ministerstvy. Rámcové vzdělávací programy pro zdravotnické obory vydává ministerstvo po projednání s Ministerstvem zdravotnictví. Rámcové vzdělávací programy zaměřené na přípravu k výkonu regulovaného povolání vydává ministerstvo po projednání s příslušným uznávacím orgánem¹⁾.

Rámcové vzdělávací programy pro obory vzdělání ve školách v působnosti Ministerstva obrany, Ministerstva vnitra a Ministerstva spravedlnosti vydávají tato ministerstva po projednání s ministerstvem. Rámcové vzdělávací programy pro odborné vzdělávání projednají ministerstva před jejich vydáním s příslušnými ústředními odborovými orgány, příslušnými organizacemi zaměstnavatelů s celostátní působností a kraji.

(4) Rámcové vzdělávací programy je možné v závažných případech měnit, a to s účinností nejdříve od začátku následujícího školního roku, pokud nejde o změny vyplývající z platných právních předpisů. V takovém případě ministerstvo, které rámcový vzdělávací program vydalo, zveřejní změnu s dostatečným časovým předstihem.

(5) Rámcové vzdělávací programy a jejich změny zveřejňují ministerstva, která je vydala, vždy způsobem umožňujícím dálkový přístup.

§ 5 Školní vzdělávací programy

(1) Školní vzdělávací program pro vzdělávání, pro nějž je podle § 3 odst. 2 vydán rámcový vzdělávací program, musí být v souladu s tímto rámcovým vzdělávacím programem; obsah vzdělávání může být ve školním vzdělávacím programu uspořádán do předmětů nebo jiných ucelených částí učiva (například modulů).

(2) Školní vzdělávací program pro vzdělávání, pro nějž není vydán rámcový vzdělávací program, stanoví zejména konkrétní cíle vzdělávání, délku, formy, obsah a časový plán vzdělávání, podmínky přijímání uchazečů, průběhu a ukončování vzdělávání, včetně podmínek pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, označení dokladu o ukončeném vzdělání, pokud bude tento doklad vydáván. Dále stanoví popis materiálních, personálních a ekonomických podmínek a podmínek bezpečnosti práce a ochrany zdraví, za nichž se vzdělávání v konkrétní škole nebo školském zařízení uskutečňuje.

(3) Školní vzdělávací program vydává ředitel školy nebo školského zařízení. Školní vzdělávací program ředitel školy nebo školského zařízení zveřejní na přístupném místě ve škole nebo školském zařízení; do školního vzdělávacího programu může každý nahlížet a požít si z něj opisy a výpisy, anebo za cenu v místě obvyklou může obdržet jeho kopii. Poskytování informací podle zákona o svobodném přístupu k informacím tím není dotčeno.

Vyučovací jazyk a vzdělávání příslušníků národnostních menšin

§ 13 Vyučovací jazyk

- (1) Vyučovacím jazykem je jazyk český.
- (2) Příslušníkům národnostních menšin⁸⁾ se zajišťuje právo na vzdělávání v jazyce národnostní menšiny, a to za podmínek stanovených v § 14.
- (3) Ministerstvo může povolit vyučování některých předmětů v cizím jazyce.
- (4) Ve vyšších odborných školách může být vyučovacím jazykem cizí jazyk.

§ 14 Vzdělávání příslušníků národnostních menšin

- (1) Obec, kraj, popřípadě ministerstvo zajišťuje pro příslušníky národnostních menšin vzdělávání v jazyce národnostní menšiny v mateřských, základních a středních školách, a to v obcích, v nichž byl v souladu se zvláštním právním předpisem⁹⁾ zřízen výbor pro národnostní menšiny, pokud jsou splněny podmínky stanovené tímto zákonem.
- (2) Třídou příslušného ročníku mateřské školy lze zřídit, pokud se ke vzdělávání v jazyce národnostní menšiny přihlásí nejméně 8 dětí s příslušností k národnostní menšině, třídu základní školy lze zřídit, pokud se ke vzdělávání v jazyce národnostní menšiny přihlásí nejméně 10 žáků s příslušností k národnostní menšině; mateřskou školu nebo základní školu s jazykem národnostní menšiny lze zřídit za předpokladu, že všechny třídy budou v průměru naplněny nejméně 12 dětmi nebo žáky s příslušností k národnostní menšině v jedné třídě.
- (3) Třídou příslušného ročníku střední školy lze zřídit, pokud se ke vzdělávání v jazyce národnostní menšiny přihlásí nejméně 12 žáků s příslušností k národnostní menšině; střední školu s jazykem národnostní menšiny lze zřídit za předpokladu, že všechny třídy budou v průměru naplněny nejméně 15 žáky s příslušností k národnostní menšině.
- (4) Při organizaci vzdělávání v jazyce národnostní menšiny přihlížejí obce, kraje, popřípadě ministerstvo k dostupnosti tohoto vzdělávání. Vzdělávání v jazyce národnostní menšiny může zajistit i svazek obcí, popřípadě se na způsobu zajištění, včetně financování, mohou dohodnout obce mezi sebou, popřípadě obec s krajem.
- (5) Nejsou-li splněny podmínky uvedené v odstavcích 2 a 3, může ředitel školy se souhlasem zřizovatele stanovit ve školním vzdělávacím programu předměty nebo jejich části, v nichž se vzdělávání uskutečňuje dvojjazyčně, a to jak v českém jazyce, tak v jazyce národnostní menšiny.
- (6) Ve školách se vzděláváním v jazyce národnostní menšiny se vydávají vysvědčení, výuční listy, diplomy o absolutoriu dvojjazyčně, a to v jazyce českém a v jazyce národnostní menšiny.

§ 15 Vyučování náboženství

- (1) Ve školách lze v souladu se zásadami a cíli vzdělávání podle § 2 vyučovat náboženství. Náboženství mohou vyučovat registrované církve nebo náboženské společnosti, kterým bylo přiznáno zvláštní právo vyučovat náboženství ve státních školách¹⁰⁾, a to i společně na základě jejich písemné dohody.
- (2) V základních a středních školách zřizovaných státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí se vyučuje náboženství jako nepovinný předmět, pokud se k předmětu náboženství uskutečňovanému danou církví nebo náboženskou společností přihlásí ve školním roce alespoň 7 žáků školy. K vyučování náboženství lze spojovat žáky z několika ročníků jedné školy nebo více škol, nejvýše však do počtu 30 žáků ve třídě. Spojovat žáky z více škol k vyučování náboženství lze na základě smlouvy mezi příslušnými školami, která upraví rovněž úhradu nákladů spojených s tímto vyučováním.
- (3) Vyučovat náboženství může v pracovněprávním vztahu k právnické osobě, která vykonává činnost dané školy, pověřený zástupce církve nebo náboženské společnosti, který splňuje předpoklady pro výkon činnosti pedagogického pracovníka podle zvláštního právního předpisu²⁾. Pověření vydává statutární orgán církve nebo náboženské společnosti, v případě římskokatolické církve statutární orgán příslušného biskupa

Příloha č. 2: Zákon o pobytu cizinců č. 326/1999 Sb.

HLAVA V

POBYT CIZINCE NAROZENÉHO NA ÚZEMÍ

§ 88

(1) Narodí-li se cizinec na území, považuje se jeho *pobyt na tomto území po dobu pobytu jeho zákonného zástupce, nejdéle však po dobu 60 dnů ode dne narození*, za přechodný za podmínky, že je zajištěna úhrada nákladů spojených s poskytnutím zdravotní péče, například zdravotním pojištěním.

(2) Pobývá-li zákonný zástupce narozeného cizince na území na vízum, je povinen v době podle předchozího odstavce podat policii v místě, kde je hlášen k pobytu na území, *žádost o zapsání narozeného cizince do víza*; to neplatí, pokud narozený cizinec v této době vycestuje z území.

(3) Pobývá-li zákonný zástupce narozeného cizince na území na základě povolení k pobytu, je povinen v době podle odstavce 1 podat za narozeného cizince *žádost policii o udělení víza k pobytu nad 90 dnů*, nebo je-li důvod podle § 65 o udělení povolení k pobytu; vízum policie udělí do cestovního dokladu dítěte nebo do cestovního dokladu zákonného zástupce, v němž je dítě zapsáno; to neplatí, pokud narozený cizinec v této době vycestuje z území. V případě podání žádosti o udělení povolení k pobytu se pobyt narozeného cizince po dobu řízení považuje za přechodný.

(4) Doba podle odstavce 1 se považuje za prodlouženou, pokud podání žádosti v této době zabránily důvody na vůli cizince nezávislé, do doby, než tyto důvody pominou. Cizinec je povinen důvody podle první věty neprodleně oznámit policii.

§ 89

K žádosti podle § 88 odst. 2 nebo 3 je zákonný zástupce povinen předložit
a) cestovní doklad dítěte; v případě zákonného zástupce, který je cizincem, lze předložení cestovního dokladu nahradit předložením vlastního cestovního dokladu, ve kterém je dítě zapsáno, b) rodný list dítěte, c) doklad o zdravotním pojištění po dobu pobytu na území; to neplatí, pokud je úhrada nákladů zdravotní péče zajištěna jiným způsobem.

Příloha č. 3: Vyhlášení rozvojového programu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy na rok 2009

ze dne 9. dubna 2009, č. j. 2 988 / 2009-20

Zajištění bezplatné přípravy k začlenění do základního vzdělávání dětí osob se státní příslušností jiného členského státu Evropské unie

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „ministerstvo“) vyhlašuje na rok 2009 podle § 171 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním,

středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), tento rozvojový program ve vzdělávání (dále jen „program“):

Čl. 1

Základní vymezení a cíl programu

Na základě tohoto programu se poskytují finanční prostředky státního rozpočtu právnickým osobám vykonávajícím činnost základních škol (dále jen „právnická osoba“) na částečnou úhradu, popřípadě krytí zvýšených nákladů souvisejících s poskytováním bezplatné přípravy k začlenění do základního vzdělávání žáků podle § 20 odst. 5 písm. a) školského zákona a § 10 a 11 vyhlášky č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky (dále jen „bezplatná příprava“).

Čl. 2

Účelové a časové určení finančních prostředků

(1) Ministerstvo podle tohoto programu poskytuje krajským úřadům finanční prostředky postupem podle § 163 odst. 1 písm. a) školského zákona. Krajské úřady v souladu s § 163 odst. 1 písm. a) školského zákona a postupem podle tohoto programu přidělují tyto prostředky právnickým osobám poskytujícím bezplatnou přípravu.

(2) Finanční prostředky podle odstavce 1 přidělí krajský úřad právnickým osobám na:

- a) zvýšené náklady vyplývající z pracovněprávních vztahů, které právnickým osobám vzniknou v souvislosti s poskytováním bezplatné přípravy,
- b) zvýšené výdaje na školní potřeby a na učebnice, pokud jsou podle školského zákona poskytovány bezplatně, na učební pomůcky, další vzdělávání pedagogických pracovníků a činnosti, které přímo souvisejí s rozvojem škol a kvalitou vzdělávání, pokud ke zvýšení těchto výdajů došlo v souvislosti s poskytováním bezplatné přípravy.

(3) V účelovém určení finančních prostředků se formou závazných ukazatelů stanoví výše prostředků určených na platy, ostatní osobní náklady, pojistné na zákonné sociální pojištění, odvody do fondu kulturních a sociálních potřeb a ostatní neinvestiční náklady.

(4) Finanční prostředky přidělované podle tohoto programu krajskými úřady právnickým osobám jsou určeny na úhradu nákladů, popřípadě výdajů podle odstavce 2 vzniklých v kalendářním roce 2009 nebo na jejich krytí, pokud již byly před poskytnutím finančních prostředků právnickou osobou uhrazeny. Finanční prostředky přidělené podle tohoto programu, jimiž mají být kryty náklady nebo výdaje podle odstavce 2 uhrazené právnickou osobou z prostředků poskytnutých podle § 161 školského zákona, může právnická osoba dále použít pouze na úhradu nákladů nebo výdajů uvedených v § 160 odst. 1 písm. c) a d) školského zákona.

(5) Poskytnutí dotace podle tohoto programu nezakládá nárok příjemce na poskytnutí dotace v následujících rocích.

Čl. 3

Vyčíslení výše finančních prostředků

(1) Krajský úřad provede ve spolupráci s právníckými osobami poskytujícími bezplatnou přípravu předběžnou kalkulaci výše finančních prostředků na kalendářní rok 2009 v souladu s jejich účelovým a časovým určením podle čl. 2.

(2) Výši finančních prostředků přidělovaných jednotlivým právníckým osobám na poskytování bezplatné přípravy určí krajský úřad zejména podle očekávaného počtu tříd pro jazykovou přípravu, počtu vyučovacích hodin a počtu žáků v těchto třídách.

Čl. 4

Způsob podání žádosti a její formální náležitosti

(1) Finanční prostředky jsou poskytovány na základě žádostí jednotlivých krajských úřadů předložených ministerstvu v 1 písemném vyhotovení. Žádost musí obsahovat náležitosti uvedené ve formuláři žádosti, který je přílohou tohoto vyhlášení.

(2) Do výběrového řízení budou zařazeny pouze žádosti podané v písemné podobě nejpozději **do pondělí 4. května** na adresu:

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
Ing. Olga Kostková
Odbor 20
Karmelitská 7
118 12 Praha 1

(3) Žadatel zároveň zašle žádost elektronicky, a to e-mailem na adresu cizincieu.rp@msmt.cz.

(4) Za včasné budou považovány žádosti, které byly nejpozději v termínu stanoveném v odstavci 2 předány žadatelem přímo podatelně ministerstva anebo byly ministerstvu zaslány poštovní zásilkou podanou v tomto termínu držiteli poštovní licence nebo zvláštní poštovní licence.

(5) Zmeškání termínu pro podání žádosti může ministerstvo žadateli prominout a žádost posuzovat jako podanou včas, pokud žadatel prokáže, že žádost nebylo možné podat ve stanoveném termínu z objektivních důvodů a bez jeho zavinění.

Čl. 5

Poskytnutí finančních prostředků

(1) Na poskytnutí finančních prostředků v tomto programu není právní nárok a ministerstvo nemusí sdělovat důvody nevyhovění žádosti.

(2) Ministerstvo poskytne finanční prostředky podle programu v souladu s § 163 odst. 1 písm. a) školského zákona krajským úřadům formou dotace na zvláštní účet kraje. V rozhodnutí o poskytnutí dotace uloží ministerstvo krajským úřadům povinnosti v souladu s tímto vyhlášením programu.

(3) Krajský úřad v souladu s rozhodnutím ministerstva přidělí finanční prostředky postupem podle § 163 odst. 1 písm. a) školského zákona právnickým osobám. Současně právnickým osobám uloží v rámci dodržování rozpočtové kázně povinnosti týkající se nakládání s přidělenými finančními prostředky v souladu s tímto vyhlášením programu.

Čl. 6

Kontrola využití finančních prostředků a vypořádání poskytnutých finančních prostředků

(1) Využití finančních prostředků krajskými úřady a právnickými osobami podléhá kontrole v souladu s platnými právními předpisy.

(2) Krajský úřad do 31. ledna 2010 zašle ministerstvu závěrečné zhodnocení o využití poskytnutých prostředků právnickými osobami se sídlem na území příslušného kraje, které bude obsahovat náležitosti uvedené v příloze rozhodnutí.

(3) Krajský úřad vypořádá finanční prostředky poskytnuté ministerstvem podle tohoto programu v termínech stanovených vyhláškou č. 52/2008 Sb., kterou se stanoví zásady a termíny finančního vypořádání vztahů se státním rozpočtem, státními finančními aktivy nebo Národním fondem. Nevyčerpané finanční prostředky je krajský úřad povinen vrátit do státního rozpočtu v rámci vypořádání finančních vztahů se státním rozpočtem za rok 2009.

(4) Krajský úřad při přidělení finančních prostředků podle tohoto programu uloží právnickým osobám odvést případné vratky přidělených prostředků a odvody za porušení rozpočtové kázně na zvláštní účet kraje, z něhož byly právnickým osobám finanční prostředky přiděleny.

Čl. 7

Tento rozvojový program se vyhláší s účinností ke dni 9. dubna 2009.

RNDr. Jindřich K i t z b e r g e r, v. r.

náměstek skupiny všeobecného, odborného
a dalšího vzdělávání

Příloha č. 4: Vyhlášení rozvojového programu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy na rok 2009

ze dne 9. dubna 2009, č. j. 2 987 / 2009-20

**Zajištění podmínek základního vzdělávání nezletilých azylantů, osob
požívajících doplňkové ochrany, žadatelů o udělení mezinárodní ochrany na území
České republiky a dětí cizinců umístěných v zařízení pro zajištění cizinců**

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „ministerstvo“) vyhláší na rok 2009 podle § 171 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), tento rozvojový program ve vzdělávání (dále jen „program“):

Čl. 1

Základní vymezení a cíl programu

(1) Na základě tohoto programu se poskytují finanční prostředky státního rozpočtu právnickým osobám vykonávajícím činnost základních škol (dále jen „právnická osoba“) na částečnou úhradu, popřípadě krytí zvýšených nákladů souvisejících s poskytováním základního vzdělávání:

- a) v souladu s § 16 odst. 6 školského zákona žákům se sociálním znevýhodněním podle § 16 odst. 4 písm. c) školského zákona a
- b) dětem cizinců umístěných v zařízení pro zajištění cizinců podle § 130 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, pokud podle § 36 odst. 1 a 2 školského zákona podléhají povinné školní docházce.

(2) Na základě tohoto programu lze rovněž poskytovat finanční prostředky na částečnou úhradu, popřípadě krytí nákladů souvisejících s poskytováním zájmového vzdělávání v pravidelné denní docházce ve školní družině nebo školním klubu žákům uvedeným v odstavci 1, pokud činnost základní školy, o jejíž žáky se jedná, a školní družiny nebo školního klubu vykonává tatáž právnická osoba.

(3) Cílem programu je zejména umožnit právnickým osobám:

a) ve třídách, v nichž se vzdělávají žáci podle odstavce 1, přizpůsobit v souladu s vyhláškou č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění vyhlášky č. 454/2006 Sb., počet žáků náročnosti výuky,

b) při poskytování platů, osobních příplatků, odměn a příplatků za vedení zohlednit kvalitu a množství vykonané práce vyplývající z poskytování vzdělávání žákům uvedeným v odstavci 1 a 2, popřípadě také vyšší nároky na řídicí a koncepční práci vedoucích pracovníků.

Čl. 2

Účelové a časové určení finančních prostředků

(1) Ministerstvo poskytuje finanční prostředky na základě žádosti právnických osob, které poskytují základní vzdělávání žákům uvedeným v čl. 1 odst. 1.

(2) Finanční prostředky podle odstavce 1 jsou určeny na:

- a) zvýšené náklady vyplývající z pracovněprávních vztahů, které právnickým osobám vzniknou v souvislosti s poskytováním základního vzdělávání žákům uvedeným v čl. 1 odst. 1,
- b) zvýšené výdaje na školní potřeby a na učebnice, pokud jsou podle školského zákona poskytovány bezplatně, na učební pomůcky, další vzdělávání pedagogických pracovníků a činnosti, které přímo souvisejí s rozvojem škol a kvalitou vzdělávání, pokud ke zvýšení těchto výdajů došlo v souvislosti s poskytováním základního vzdělávání žákům uvedeným v čl. 1 odst. 1,
- c) zvýšené náklady právnické osoby na poskytování zájmového vzdělávání podle čl. 1 odst. 2, pokud je zájmové vzdělávání žákům poskytováno bezúplatně.

(3) V účelovém určení finančních prostředků se formou závazných ukazatelů stanoví výše prostředků určených na platy, ostatní osobní náklady, pojistné na zákonné sociální pojištění, odvody do fondu kulturních a sociálních potřeb a ostatní neinvestiční náklady. Závazné ukazatele se stanoví samostatně pro poskytování základního vzdělávání a zájmového vzdělávání ve školní družině nebo školním klubu.

(4) Finanční prostředky přidělované podle tohoto programu právnickým osobám jsou určeny na úhradu nákladů, popřípadě výdajů podle odstavce 2 vzniklých v kalendářním roce 2009 nebo na jejich krytí, pokud již byly před poskytnutím finančních prostředků právnickou osobou uhrazeny. Finanční prostředky přidělené podle tohoto programu, jimiž mají být kryty náklady nebo výdaje podle odstavce 2 uhrazené právnickou osobou z prostředků poskytnutých podle § 161 školského zákona, může právnická osoba dále použít pouze na úhradu nákladů nebo výdajů uvedených v § 160 odst. 1 písm. c) a d) školského zákona.

(5) Poskytnutí dotace podle tohoto programu nezakládá nárok příjemce na poskytnutí dotace v následujících rocích.

Čl. 3

Způsob podání žádosti a její formální náležitosti

(1) Finanční prostředky jsou poskytovány na základě žádosti právnické osoby předložené ministerstvu v jednom písemném vyhotovení. Žádost musí obsahovat náležitosti uvedené ve formuláři žádosti, který je přílohou tohoto vyhlášení.

(2) Do výběrového řízení budou zařazeny pouze žádosti podané v písemné podobě nejpozději **do pondělí 4. května** na adresu:

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
Ing. Olga Kostková
Odbor 20
Karmelitská 7
118 12 Praha 1

(3) Žadatel zároveň zašle žádost elektronicky, a to e-mailem na adresu azylanti.rp@msmt.cz.

(4) Uvedení nesprávných nebo nepravdivých údajů v žádosti nebo rozpor identifikačních údajů žadatele uvedených v žádosti s jeho identifikačními údaji zapsanými ve veřejných rejstřících může být ministerstvem považován za důvod pro zamítnutí žádosti o poskytnutí dotace.

(5) Za včasné budou považovány žádosti, které byly nejpozději v termínu stanoveném v odstavci 2 předány žadatelem přímo podatelně ministerstva anebo byly ministerstvu zaslány poštovní zásilkou podanou v tomto termínu držiteli poštovní licence nebo zvláštní poštovní licence.

(6) Zmeškání termínu pro podání žádosti může ministerstvo žadateli prominout a žádost posuzovat jako podanou včas, pokud žadatel prokáže, že žádost nebylo možné podat ve stanoveném termínu z objektivních důvodů a bez jeho zavinění.

Čl. 4

Poskytnutí finančních prostředků

(1) Právnícké osoby, jimž budou finanční prostředky přiděleny, určí ministerstvo na základě vyhodnocení příslušných žádostí těchto osob. Na poskytnutí finančních prostředků v tomto programu není právní nárok. Ministerstvo nemusí sdělovat právníckým osobám důvody nevyhovění žádosti.

(2) Ministerstvo poskytne finanční prostředky podle programu v souladu s § 163 odst. 1 písm. a) školského zákona krajským úřadům formou dotace na zvláštní účet kraje. V rozhodnutí o poskytnutí dotace uloží ministerstvo krajským úřadům poskytnout jmenovitě uvedeným právníckým osobám se sídlem na území příslušného kraje finanční prostředky ve stanovené výši a splnit další povinnosti v souladu s tímto vyhlášením.

(3) Krajský úřad v souladu s rozhodnutím ministerstva přidělí finanční prostředky postupem podle § 163 odst. 1 písm. a) školského zákona právníckým osobám. Současně právníckým osobám uloží v rámci dodržování rozpočtové kázně povinnosti týkající se nakládání s přidělenými finančními prostředky v souladu s tímto vyhlášením programu.

Čl. 5

Kontrola využití finančních prostředků a vypořádání poskytnutých finančních prostředků

(1) Využití finančních prostředků krajskými úřady a právníckými osobami podléhá kontrole v souladu s platnými právními předpisy.

(2) Právnícké osoby do 31. ledna 2010 vyrozumí ministerstvo o využití poskytnutých finančních prostředků a provedou závěrečné zhodnocení, které bude obsahovat náležitosti uvedené v příloze rozhodnutí.

(3) Krajský úřad vypořádá finanční prostředky poskytnuté ministerstvem podle tohoto programu v termínech stanovených vyhláškou č. 52/2008 Sb., kterou se stanoví zásady a termíny finančního vypořádání vztahů se státním rozpočtem, státními finančními aktivy nebo Národním fondem. Nevyčerpané finanční prostředky je krajský úřad povinen vrátit do státního rozpočtu v rámci vypořádání finančních vztahů se státním rozpočtem za rok 2009.

(4) Krajský úřad při přidělení finančních prostředků podle tohoto programu uloží právnickým osobám odvést případné vratky přidělených prostředků a odvody za porušení rozpočtové kázně na zvláštní účet kraje, z něhož byly právnickým osobám finanční prostředky přiděleny.

Čl. 6

Tento rozvojový program se vyhláší s účinností ke dni 9. dubna 2009.

RNDr. Jindřich Kitzberger, v. r.

náměstek skupiny všeobecného, odborného
a dalšího vzdělávání

Příloha č. 5: Dotazník

Vážená žákyně/vážený žáku

dovoluji si Vás požádat o vyplnění dotazníku. Uvedené údaje jsou anonymní a budou použity jako výsledky má výzkumné části bakalářské práce: Postavení etnických menšin v ČR.

Své odpovědi zaškrtněte. Pokud možno své odpovědi, co nejvíce rozepište.

Identifikační údaje:

Pohlaví: žena   muž

Věk: .....let

Třída: šestá   sedmá   osmá   devátá

Dotazy:

1. Napište, co podle vás patří pod pojem kultura:

Uvedte příklady:

2. Vypište české tradice a zvyky, které znáte?

3. Které z nich vaše rodina dodržuje?

4. Setkali jste se osobně s příslušníky jiných národů? Ano Ne
Pokud ano, napište s jakými

5. Máte informace o způsobu jejich života v rodině, ve škole? Ano Ne

Pokud ano, uveďte, jaké informace máte a kde jste je získali:

6. Znáte zvyky a tradice, které dodržují? Ano Ne

Pokud ano vypište je

7. Stýkáte se s příslušníky jiných národů pravidelně? Ano Ne

Pokud ano napište proč

Pokud ne napište proč

8. Napište, co podle Vás znamenají pojmy rasismus a diskriminace.
K charakteristice těchto pojmů můžete použít příklady:

rasismus

diskriminace

9. Setkali jste se někdy osobně s projevy rasismu a diskriminace? Ano Ne

Pokud ano, popište stručně situaci, při které k tomu došlo:

Děkuji za vyplnění.

Michala Balková
studentka 3. ročníku Pedf UK Praha

Příloha č. 6: Legální migrace 2006, 2007

Státní příslušnost	Počet podaných žádostí o čs.víza v období 1.1.-31.12.2006	z toho uděleno čs. viz		Státní příslušnost	Počet podaných žádostí o čs.víza v období 1.1.-31.12.2007	z toho uděleno čs. viz	
		počet	g.%			počet	g.%
Ruská federace	264 923	261 901	98,9	Ruská federace	297 733	292 316	98,2
Ukrajina	147 008	134 032	91,2	Ukrajina	156 864	142 245	90,7
Tchaj-wan	37 296	37186	99,7	Srbsko a Černá Hora	35 137	34 364	97,8
Turecko	30 415	30 053	98,8	Turecko	28 408	28 001	98,6
Bělorusko	25 789	25 389	98,4	Tchaj-wan	25 758	25 709	99,8
Srbsko a Černá Hora	21 474	21 042	98,0	Bělorusko	24 335	23 690	97,3
Čína	13 766	12 907	93,8	Vietnam	16 819	13 897	82,6
Vietnam	10 130	5 776	57,1	Čína	14 330	13 114	91,8
Indie	9 929	9 282	93,4	Indie	9 931	8 995	90,6
Jihoafrická republika	8 089	8 047	99,5	Kazachstán	9 045	8 872	98,1
Thajsko	7 806	7 736	99,1	Moldavsko	6 625	5 490	82,9
Kazachstán	6 260	6 035	96,4	Jihoafrická republika	6 598	6 578	99,7
Moldavsko	4 870	3 508	72,0	Mongolsko	6 432	4 707	73,2
Kuvajt	4 705	4 666	99,1	Bosna a Hercegovina	5 838	5 519	94,5
Egypt	4 493	4 043	90,0	Makedonie	5 779	5 220	90,3
Saudská Arábie	3 987	3 961	99,3	Egypt	4 610	4 087	88,7
Bosna a Hercegovina	3 962	3 820	96,4	Thajsko	4 002	3 936	98,4
Mongolsko	3 819	2 542	66,6	Kuvajt	3 024	3 003	99,3
Makedonie	3 708	3 452	93,0	Saudská Arábie	2 720	2 607	95,8
Kolumbie	3 149	3 072	97,6	Kolumbie	2 588	2 525	97,6
Filipíny	2 704	2 578	95,3	Uzbekistán	2 458	1 944	79,0
Bez státní příslušnosti	2 587	2 578	99,7	Ázerbajdžán	2 446	2 375	97,1
Indonésie	2 259	2 233	99,0	Libanon	2 396	2 312	96,5
Albánie	2 201	2 154	97,9	Gruzie	2 263	1 944	85,9
Libanon	2 099	1 913	91,1	USA	2 099	1 834	87,4
Ázerbajdžán	2 096	2 057	98,1	Indonésie	2 090	2 047	97,9
Gruzie	1 957	1 783	91,1	Filipíny	1 680	1 595	94,9
USA	1 900	1 527	80,3	Arméni	1 560	1 406	90,1
Alžírsko	1 633	702	43,0	Spojené arabské emiráty	1 481	1 447	97,7
Spojené arabské emiráty	1 571	1 564	99,6	Írán	1 437	1 342	93,4
Arménie	1 561	1 461	93,6	Albánie	1 357	1 284	94,6
Írák	1 452	1 135	78,1	Írák	1 325	856	64,6
Uzbekistán	1 259	1 109	88,0	Pákistán	1 215	855	70,4
Libye	1 138	1 124	98,8	Libye	1 190	1 170	98,3
Írán	1 135	1 022	90,0	Alžír	1 040	523	50,3
Tunisko	1 120	1 032	92,1				
Pákistán	1 100	897	81,5				
Jordánsko	1 059	945	89,2				

Poznámka: Řazeno podle nejvyšší hodnoty počtu podaných žádostí o čs. vízum.

U ostatních státních příslušností počty podaných žádostí o vízum vykazovaly minimálně o řád nižší hodnoty.

Příloha č. 7: Tabulka – Pobyť cizinců na území ČR

POBYT CIZINCŮ NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Legální migrace - cizinci s povoleným pobytem na území ČR – vývoj od roku 1998

Stav k 31.12. roku	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
účinnost zákona	č.123/1992 Sb.			č.326/1999 Sb.						
v ČR celkem cizinců s povoleným pobytem*	220 187	228 862	200 951	210 794	231 608	240 421	254 294	278 312	321 456	392 087
tj. %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
meziroční změna	9 876	8 675	-27 911	9 843	20 814	8 813	13 873	24 018	43 144	70 631
z toho pobyť										
trvalý pobyť	63 919	66 754	66 891	69 816	75 249	80 844	99 467	110 598	139 185	158 018
tj. %	29,0	29,2	33,3	33,1	32,5	33,6	39,1	39,7	43,3	40,3
meziroční změna	7 638	2 835	137	2 925	5 433	5 595	18 623	11 131	28 587	18 833
dlouhodobý pobyť**	155 836	162 108	134 060	140 978	156 359	159 577	154 827	167 714	182 271	234 069
tj. %	70,8	70,8	66,7	66,9	67,5	66,4	60,9	60,3	56,7	59,7
meziroční změna	2 320	6 272	-28 048	6 918	15 381	3 218	-4 750	12 887	14 557	51 798
bez státní příslušnosti ***	432	***	***	***	***	***	***	***	***	***
	0,2	***	***	***	***	***	***	***	***	***

Vysvětlivky: * cizinci s povoleným pobytem v ČR - tj. s trvalým a dlouhodobým pobytem

** Pro účely statistiky se za dlouhodobý pobyť považuje:

- pobyť na vízum k bytu nad 90 dnů,
- pobyť na povolení k dlouhodobému pobytu
- pobyť na povolení k přechodnému pobytu občana Evropské unie a rodinného příslušníka za předpokladu, že o vydání takového povolení požádá.

*** od roku 1999 osoby bez státní příslušnosti zařazeny dle druhu bytu na území ČR

**** řazeno dle aktuální hodnoty

Legální migrace - cizinci s povoleným pobytem na území ČR – porovnání shodného období 2006/2007